

V maailma vaade

2010

Torujuhtme raudses
haardes

USA ja Euroopa Liidu
kaitsealane koostöö

Ungari taasavamine
Euroopale

Põhja-Korea
tuumaküsimus

Piraadid on tagasi

Tagliavini raport ja
euro langemine

Värske
vaade
maailma

Rahvusvahelistes suhetes vältimatult eksisteeriv määramatus ning anarhilisuse element ilmnis taas, kui aprillis Islandil vulkaani Eyjafjallajökulli tuhapilved kogu Euroopa lennuliikluse nädalaks sassi löid. Korraks näis, et lennukatkestused võivad ära jätta ka Tallinnas 22.–23. aprillil toimunud NATO mitteametliku tippkohtumise. Õnneks seda siiski ei juhtunud ja Eesti tõusis tänu äärmiselt esinduslikule poliitikute seltskonnale

kindlalt maailma uudistesse. Sõnumgi, mis eelkõige USA riigisekretäri Hillary Clintoni suu läbi välja läks, oli jõuline – NATO aitab oma liikmeid ja USA ei jäta oma väikest liitlast Eestit hädaolukorras mitte mingil juhul üksi.

Ent inimeste tehtud plaanide ebakindlust näitas teinegi, 10. aprillil aset leidnud sündmus – traagiline lennukatastroof Smolenskis, milles hukkus Poola president Lech Kaczynski oma kaaskonnaga. Mida sellega seonduv ootamatu võimuvahetus Poolale kaasa toob, saame alles näha. Lech Kaczynski polnud lihtsalt üks nomenklatuurne poliitik, suvalise riigi president. Kaczynski oli lõpuks ometi jälle täiesti iseseisva Poola president ja Poola pole mitte lihtsalt üks riik Euroopas. Poola on suure ajaloo ja uhke rahvaga riik. Poola on Ida-Euroopa võtmeriik, Saksamaa naabrina tema ambitsioonide tasakaalustaja, Venemaa loomulik oponent Euroopa idaosas, Läänemere suurriik, meie loomulik (ja isegi looduslik) liitlane. Nii sõltubki Poolas toimuvast ja

tema suhetest teiste riikidega äärmiselt palju ka meie jaoks. Me leinasime koos Poolaga ja jääme lootma koos Poolaga.

Loodusseaduste kehtimist inimühiskonnas tõendab Kreekast alguse saanud eurokriis – nii nagu looduses, ei saa ka majanduses tasakaalu pikalt paigast nihutada. Ülejõu elamine, laenudega eelarvete rahastamine ja eelmiste laenude intresside tasumine ning moonutatud statistikaga puru silma ajamine võivad mõneks ajaks luua pettekujutelmata õitsvast majandusest, kuid ühel hetkel variseb see illusioon ikkagi kokku. Tõde aga on valus ja toob tüli majja. Just seda näeme praegu juhtumas oma eelarvemajandust uuesti järjele saada üritavas Kreekas. Ka see kuulub 2010. aasta valusate, kuid ilmselt vajalike õppetundide hulka.

Maailm on aga endiselt laiem kui vaid Euroopa. Ja see vaatab vastu käesolevastki Maailma Vaatest. Selget silma! ■

Mart Kall

MAAILMA VAADE SOOVITAB

Tagantjärele tarkus

Tagantjärele tarkus on täppisteadus, ütlevad naljahambad. Ja neil on paljuski õigus. Ka suuri ajaloolisi murranguhetki on tagantjärele oi kui lihtne läbi näha, arukalt hinnata ja siis tehtud otsuseid kiita või hukka mõista.

Sündmuste kaasaegsetel pole see sugugi nii lihtne. Nemad vaatavad ette, mitte taha, ja peavad enamasti langetama otsuseid, mille kujunemise täpsed asjaolud on neile suures osas tundmatud.

Hiilgavalt tuleb kõik eelõeldu ilmsiks Manfred Vasoldi raamatus „August 1939. Viimased üksteist päeva enne Teise maailmasõja puhkemist”.

Raamat kirjeldab päev päeva kaupa kriisist kõige enam puudutatud riikide pealinnades – aga ka teistes paikades – aset leidnud sündmusi ja kohtumisi. Kuid see pole dokumentaaljutustus. Konkreetseid ajaloolisi ametlikke dokumente, stenogramme, artikleid või analüüse raamatus praktiliselt ei kasutata. Allikateks on diplomaatide aruanded, protsessides osalenud poliitikute, ajakirjanike, sõjaväelaste jt kirjad, memuaarid, päevikud ja ka ajalehed. Ühesõnaga, kõik see, mis tollal päevast päeva, kohati ka tunnistundi sündmuste keskel tegutsenud inimeste kaudu peegeldus. Vasold on kogu sellest

materjalist kujundanud puhttunnetusliku kvintessentsi.

Lugeja on tunnistajaks nii silmapaistvale läbinägelikkusele kui ka uskumatule naiivsusele või enesepettusele.

Näiteks ütles Läti välisminister Wilhelms Munters veel 31. augustil, kui Saksamaa relvajõud Poola piiridel olid juba rünnakuvalmis ning Poolagi iga hetk algavat agressiooni ootas, teda külastanud Saksamaa suursaadikule Kotzele hea-tujuliselt, et tema valitsust Saksamaa ja Nõukogude Liidu vahel sõlmitud mittekallaletungipakt (MRP) ei häiri. Vastupidi, see tagavat Lätile rahuliku arengu. Vasoldi sõnul võttis Saksa saadik kuuldu jahedalt teadmiseks.

Ent suurriigidki, kes oma luurete ja diplomaatide kaudu pidanuks 31. augustiks igasugustest illusioonidest lõplikult priid olema, arutlesid ikka veel mitmesuguste vahendustepanekute ja üha ulmelisemaks muutuvate kompromissvariantide üle.

Lausa märgilise tähendusega on see, et Poolale Saksamaa kallaletungi puhul igal juhul appi minna lubanud Suurbritannia valitsus jätkas sisuliselt rutiinset tegutsemist ning otsustas Itaalia 31. augusti

õhtul saabunud vahenduspakkumisele vastata alles 1. septembril – sest välisminister lord Halifax oli ministeeriumi majast juba lahkunud.

Hitler tema tagasitulekut ära ootama ei hakanud. 1. septembril 1939 kell 4.15 alustas ta rünnaku Poola vastu. Juhtus see, mille kohta elutargalt märkis MRP sõlmimise järel Saksamaa suursaadik Moskvas krahv von der Schulenburg: „Nii nagu maailmasõda, kestab ka uus sõda väga kaua... Paraku kaasneb pak-tiga ka uus maailmasõda ja Saksamaa paisatakse põrmu”. ■

USA ja Euroopa Liidu kaitsealase koostöö hetkeseis

Tähelepanekuid Euroopa Parlamendi julgeoleku- ja kaitse allkomisjoni visiidilt Washingtoni

Tunne Kelam

Euroopa Parlamendi saadik, ERP fraktsioon, Eesti

12.–15. aprillil 2010 külastas Eurooparlamenti julgeoleku- ja kaitse allkomisjoni ametlik delegatsioon Washingtoni. Eesmärgiks oli suhete tihendamine Ameerika Ühendriikidega, otseste kontaktide loomine ning vajadus saada vahetuid muljeid NATO ning Euroopa uue julgeoleku- ja kaitsepoliitika (EJKP) vahekorde hetkeseisust. Delegatsioon külastas NATO juhtimiskeskust Norfolkis, kohtus Kongressi, Pentagoni ja Riigidepartemangu juhtivate ametnikega ning vahetas arvamusi Strateegiliste ja Rahvusvaheliste Uuringute Keskuse ja Hudsoni Instituudi uurijatega.

Tegemist oli üle hulga aja esimese parlamentaarse delegatsiooniga USAsse pärast Lissaboni lepingu jõustumist. Europarlament soovis näidata üles ELi huvi Atlandi-üleste suhete intensiivistamiseks ning ühtaegu hajutada kahtlusi, nagu võiks EJKP väljakujundamine nõrgestada NATOt dubleerimise ja võimaliku rivaliteedi kaudu.

Europarlament on püsinud viimastel aastatel Atlandi-üleste suhete tugevdamise eesliinil, olles võtnud vastu mitmeid resolutsioone, mis nõuavad lähemal aastail ühise Atlandi-ülese vabaturupiirkonna loomist ning koostööks vajalike institutsioonide edasiarendamist. Kui asjad oleneksid vaid Europarlamendist, siis võiks nimetatud vabaturupiirkond hakata toimima juba lähema kolme aasta pärast.

Veebruaris 2009 võttis Europarlament vastu omaalgatusliku resolutsiooni NATO rollist Euroopa tulevases julgeolekuarhitektuuris. Nimetatud dokumendis peetakse tugevat ja energilist Euro-Atlandi partnerlust kogu Euroopat hõlmava turvalisuse ja stabiilsuse parimaks tagatiseks, kutsutakse üles saavu-

tama partnerite julgeolekustrateegiate vastastikust lähenemist ning jõutakse seisukohale, et ELi ja USA suhteid tuleks laiendada ka rahu kindlustamise ja julgeoleku valdkonda.

Miks pole siis asjad edasi liikunud? Esialt on mõlemal partneril puudu elavast ja süstemaatilistest huvist Atlandi-ülese partneri vastu. ELi vanemate liikmete jaoks tekitas aastal 2003 šoki George W. Bushi omaalgatuslik sissetung Iraaki, millele reageerimine Euroopa valusalt ja pikalt lõhestas. Kuid juba enne seda võis kõnelda omamoodi noorema venna kompleksist, mida püüti ELi laienemisel kompenseerida Euroopa oma kaitsepoliitika kujundamise ideega. Mida enam EL tugevnes ning geopoliitilisi ambitsioone seadma hakkas, seda ebameeldivamaks tundus Lääne-Euroopas sõltuvus USA sõjalisest ülevõimust ja juuresolekust.

Suhtumine USAsse eristab üsnagi teravalt ELi parem- ja vasakjõude, vanu ja uusi liikmesriike. Komplekse süvendas juba 1990ndate esimesel poolel Euroopa ja ÜRO võimetus lõpetada verine

sisekonflikt Bosnias – ka seal pidid seekuma ameeriklased ning Daytoni rahu-kokkulepegi saavutati president Clintoni eestvedamisel. Euroopale on parajaks paradoksiks ka see, et Obama – esimene euroopalikult liberaalne USA president, keda ELis õhinal tervitasid mitte ainult liberaalid ja vasakpoolsed – on oma tähelepanu suunanud Hiinale ja Lähis-Idale.

Valge Maja huvi Euroopa vastu on selgelt kahanenud. Paljude mõtteviis USAs näikse olevat just selline – soovisite olla tugevad ja ise hakkama saada, tuginege siis omaenda kaitsepotentsiaalile, meil on küllaga tegemist mujal. Ameerika on ikka võõristanud ELi jagatavat suveräänsusmudelit, mille süvenemist Lissaboni lepe kavandab. USA esindajate silmis on just riikliku suveräänsuse tagamine kogu kaitsepoliitika alus ja eesmärk. ELi tajutakse suhteliselt ebamäärase kooslusena, kellel deklaratsioonidele vaatamata puudub ühtne välispoliitika ning kelle kavandatav EJKP näib ühest küljest ebatõhusana, teisest küljest aga NATOga mõttetult rivaalitsevana ning

Norfolki sõjalaevastikubaasis uusimal USA lennukikandjal George Bush.

NATO ühtset kaitsepotsentsiaali dubleerivana. Olukorras, kus ELi 27st liikmesriigist 21 kuulub NATOsse, on selge, et EJKPks vajaliku ressursi põhiosa saab tulla üksnes ühisest katlast.

ELi uus suursaadik Washingtonis Val de Almeida võrdles Europarlamendi väliskomisjoni ees esinedes USA ja ELi vahetava vana abielupaariga, kes pidevalt torisevad ja teineteiselt õigust nõuavad. Ometi nad vajavad teineteist. USA ja ELi suhted ei ole üksnes nende probleem – kindlale ja tõhusale Atlandi-ülesele koostööle rajaneb maailma julgeolek ja stabiilsus ka edaspidi. Alternatiivi sellele pole ega ole ka tulemas. Kuid neid suhteid ei saa Almeida sõnul pidada endastmõistetavaks – neid on vaja järjepidevalt kultiveerida. Just praegu tuleb Atlandi-ülesele koostööle teha ka poliitilises mõttes senisest märksa suuremaid investeeringuid.

Millised valdkonnad „investeeringuid” vajavad?

NATO ning EJKP koordineerimine ja vastastikune täiendamine ei toimu endastmõistetavalt ega probleemivabalt. Mitme riigi kõrgemate sõjaväelaste väitel leiab aset lubamatult suur dubleerimine, mis väljendub nii ühiste ressursside raiskamises kui ka mõttetutes inimkaotustes operatsioonide käigus. Ühele Norra kindralile tundub absurdne see, kuidas Afganistani sõjatandril on poliitiline juhtimine killustatud ELi ja NATO vahel. NATO sõjalised juhid palusid parlamendiliikmete kaasabi avamaks teed eri komandostruktuuride tõelisele koostööle. Pentagonis tõdeti, et me ei saa endile lubada luksust mitte olla koostöövõimelised. Ning EJKP-l pole väljavaateid õnnestumiseks, kui USA seda omaks ei võta.

Teine küsimus on vastastikune usaldus. Tegelikuses kasutuskõlbuliku usalduse kujundamine algab sellest, kas mõlemal partneril on samalaadne hinnang julgeoleku väljakutsetele ja vajadustele. Hudsoni instituudis ütles endine riigisekretäri asetäitja väga selgelt: kaitsealase tõsiseltvõetavuse kriteeriumiks on see, kui palju ressursse selleks kulutatakse. Head deklaratsioonid ei maksa midagi ilma tegelike finantspanusteta. Maailma julgeolekuprobleemide eest vastutuse võtmisest hoidumine lõpeb vastutustundetusega.

Kaitsevõime tõhususe tagamiseks vajalik rahastamine teeb muret kõigile NATO liikmeile, ka USA-le. Enneolematu laenukoorem koos muude kulutuste kasvu-

ga suurendab järsult survet Ühendriikide riigikaitse eelarvele. Ühe kõneleja sõnul kujuneb otsustavaks küsimus, milline administratsioon on Washingtonis võimul siis, kui saabub arvete tasumise aeg. Teravalt tuntakse NATO koostöö puudulikuse taga Türgi ja Kreeka suhteid, mida osalt kantakse ELi arvele.

Kolmandaks „investeeringu” valdkonnaks on suhted Venemaaga. Minu Kreeka sotsialistist kolleeg pidas vajalikuks pea igal kokkusaamisel rõhutada, et Europarlamendi sotsialistide rühm toetab iga NATO riigi otsustetegemise suveräänsust ning lisaks Venemaa kaasamist strateegilise partnerina kõigisse turvalisuseprobleemidesse. Tõsi, ta mõõnis, et ELis valitsevad Venemaasse suhtumisel eriarvamused. Minu reageering sellele oli, et eriarvamused tõepoolest eksisteerivad, kuid me peaksime tõsiselt pingutama ELi ühtse Vene-poliitika väljaarendamiseks. Igal juhul on mitmel pool hakatud tunnetama kõhelist tekitavat vastuolu: Kreml käsitab NATOt ohuna ja vaenuliku jõuna, NATO aga loodab Venemaalt ikka veel abi vähemasti massihävitusrelvade leviku tõkestamisel ning Iraani tuuma-programmi peatamisel. Positiivne üllatus oli Obama määratud Pentagoni kõrgema ametniku järelendus Venemaast kui ülimalt etteaimamatust partnerist, kellega on nii raske koostööd teha. Tema seisukoht oli väga realistlik – venelased on esmajoones oportunistid, keda on võimalik kaasata koostööle vaid siis, kui nad haistavad võimalust lõigata olukorrast endale kasu. Moskva huvides on postuleerida NATOt ohuna, et sellisest hoiakust järeleandmisi välja kaubelda.

Neljandaks – vajadus otsustavalt koordineerida koostööd küberohutude vallas. Uusi väljakutseid tunnustatakse tõsise ohuna, kuid liitlaste kõrgem ülemjuhataja Norfolkis nentis, et küberkaitse osas tuleb olla palju ennetavam ning et praegu ollakse alles „algusele väga lähedal”. Väga raske on leida organisatsioonilist lahendust, kui ei ole selget otsust, kas küberkaitse arendamine on rohkem NATO või liikmesriikide vastutus, kas see kuulub rohkem kaitsejõudude valdkonda või tsiviilsfääri. Tõstatati ka küsimus, kas uute ohtude taustal, näiteks propagandasõja rünnakud, tuleb Põhja-Atlandi lepingu 5. artiklit konkretiseerida? Ühe kaitseküsimuste teaduri vastus näis enamikku rahuldavat – ülemäärane täpsustamine võib tuua rohkem probleeme kui lahendusi.

Lõpuks jääb teravalt püsima parlamentaarsete sidemete tihendamise probleem. Tõsi, NATO parlamentaarne assamblee on üheks suhtlemise vormiks, kuid Europarlamendi ja USA Kongressi koostöö tihendamiseks ja ajakohastamiseks on vaja suuremaid pingutusi. Europarlamendil on Washingtonis oma esindus, samal ajal aga on USA ametlik esindus ELi juures alamehitatud. Paljude Ameerika poliitikute teadvusse pole jõudnud näiteks tõsiasi, et USA investeeringud Belgiasse ületavad mahult investeeringud Hiinasse. Kongressi Esindajatekoja väliskomisjoni juures tegutseb Euroopa asjade allkomisjon. On olemas ka selline institutsioon nagu Atlandi-üleste seadusandjate dialoog.

Põhiline probleem on siiski tõsisema huvi ja aja nappus. Europarlamendi delegatsiooni külaskäik Washingtoni oli sündmus, mis osutas, et algatus ja hea tahe tuleb Euroopa poolelt. Kongressi liikmed asetas see mõnevõrra piinlikku olukorda. NATO parlamentaarne assamblee president John Tanner palus meie kohtumise lõpul istungisaali hääletama kiirustades Europarlamendi saadikuil varuda kannatlikkust – USA ning ELi koostöö on arenemas, ehkki paraku veel teosammul. ■

Maailma Vaate produktiivsemad kaasautorid Brüsselis. Vasakult Raul Allikivi, Juhan Sillaste, Tunne Kelam, Veiko Spolitist.

Jaauanuaris esitles Euroopa Parlamendi liige Tunne Kelam välispoliitika ajakirja Maailma Vaade kümnendat numbrit. Kokkusaamisel heideti pilk tehtule, tänati koostööpartnereid ja autoreid. Järjepideva kaastöö ja arvukate tippasemel artiklite eest tunnustati parimate kaasautoritena Veiko Spolitist, Raul Allikivi ja Juhan Sillastet, kes kutsuti 7.-9. aprillini Tunne Kelami külalisgrupi koosseisus Brüsselisse.

Lisaks kaasautoritele olid külalisgrupis riigikaitse õpetajad, Eestimaa Rahvuste Ühenduse liikmed ja Tunne Kelami eestvedamisel toimuva esseekonkursi laureaadid. Külalisgrupi tegemisi filmis „Batareja” võttegrupp eesotsas Jelena Skulskajaga.

Külastati Euroopa Parlamenti ja NATOt ning kohtuti Tunne Kelami ja kaitsenõunik Christian-Marc Lifländeriga. Kevadiselt kurnis, karge ja paljurahvuseline Brüssel pakkus elamusi ja üllatusi.

Brüssel seostub minu jaoks enamasti tööga. Seekord sai tuttavaid üllatada sellega, et ütlesin end puhkusele minevat. Eesti pikale veninud talve eest põgenemine ning mõne päeva veetmine tärkavas ja rohelises kevades on igati mõnus. Ülevaate saamine Euroopa Parlamendi ja NATO kuumadest päevateemadest oli ainult kirsiks tordil.

Raul Allikivi

Saabumine Euroopa Parlamenti on alati muljetavaldav, eriti kui külustus on nõnda hoolikalt ettevalmistatud, nagu seda teeb Tunne Kelami büroo. Mul oli rõõm tõdeda, kui võrd arusaavalt suhtuti külaliste erinevatesse huvidesse. Tunne Kelam rääkis meiega kui rahvateener; tuletades taas meelde, kellele kuulub võim Euroopa Liidus. Vaatamata massiteabekanalitest jäävale muljele võib Euroopa Liit siiski olla tavakodanikule lähedal.

Veiko Spolitist

Preemiasõit tekitas nostalgiat. Meenusid 1990ndate alguse kobamisi tehtud pingutused Euroopa ellu ja selle struktuuridesse sisenemisel. Reisi tore lisaboonus oli „kaaslaureaatidega” lähemalt tutvuda. Haruldaset põnevad ja laia haardega isiksused! Ent painama jäi ka üks mõte. Kas pole haruldane, et üks Eesti saadik on organiseerinud oma valijate teenendamiseks büroo Tallinnas, annab välja ajakirja, korraldab rahvusvahelisi konverentse ja seminare, kutsub Europarlamendi tegemiste ja võimalustega tutvuma Eesti ühiskonnaelu eri valdkondade aktiivseid liikmeid. Miks ei tee midagi sellist teised meilt valitud eurosaadikud?

Juhan Sillaste

Ungari taasavamine Euroopale

József Szájer

*Euroopa Parlamendi saadik,
Euroopa Rahvapartei Ungari delega-
siooni juht Euroopa Parlamendis,
ERP fraktsiooni aseesimees*

Äsjased Ungari üldvalimised kujundasid poliitilise maastiku radikaalselt ümber: paremtsentriline opositsioonipartei Fidesz sai parlamendis kahekolmandikulise enamuse – see on kõigi aegade rekord (263 mandaati 386st) – ning on selgelt tõusmas poliitiliseks jõuks, kellele rahvas usaldab riigi sügavast kriisist väljatoomise. Vähem kui kuuendiku parlamendikohti saanud ametisoleva postkommunistliku sotsialistide partei toetus on langenud tasemele, mida ei ole nähtud alates 20 aasta tagusest pöördest demokraatialle. Sotsialistide väiksem vasakliberaalne koalitsioonipartner on pildilt hoopis kadunud. Et parlamendikünnise ületas paremääruslik partei Jobbik, on märk täielikust pettumisest vasakkoalitsiooni viimase kaheksa aasta poliitikas.

Kaugelt liiga lihtne oleks seletada valimistulemusi ülemaailmse kriisiga, väites, et Ungari järgis kogu demokraatlikus maailmas ilmnunud skeemi ja karistas võimuparteisid majandushädade eest. Selline paralleel ei ole vale mitte üksnes seetõttu, et skeem ise on küsitav – Saksamaal eelistasid valijad suurest koalitsioonist hoolimata selgelt kristlikke demokraate ja näitasid koha kätte sotsiaaldemokraatidele –, vaid ka seetõttu, et Ungari puhul on taustategurid keerukamad. Valitsev Ungari sotsialistlik partei on vaevelnud moraalses kriisis vähemalt 2006. aasta valimistele vahetult järgnenud ajast, mil maailma meediasse jõudis peaminister Gyurcsányi kurikuulus „salajane kõne”. Ühes oma enimsiteeritud lauses tunnistas ta, et on liginevate valimiste võitmiseks „hommikust õhtuni valetanud” ning kohutavat eelarveseisu varjanud.

Kuigi vasakpoolse meedia hääletorud üritasid olukorda pehmendada, sai sotsialistide maine pärast kõne lekkimist 2006. aasta septembris avalikkuse silmis parandamatu löögi. Et kõne oli adresseeritud parteikaaslaste lähiringile ega pida-

ERP pressiteenistus, Martin Lahousse

nuks kunagi avalikkuse ette jõudma, ei saanud seda kuidagi pidada avatud ja ausaks sõnavõtuks ning radikaalseks arvete õiendamiseks minevikuga. Järgnev üksnes kinnitas seda: valitsuse jätkuv teovõimetus, juhuslikud „reformimeetmed” eesmärgiga luua illusioon läbimõeldud poliitikast, kõrgel tasemel korruptsioon, mis ületas kõik varasemad mõõtmed, ning üksikisiku ja põhiseaduslike õiguste jalge alla tallamine. Kõik üksnes peaminister Gyurcsányi ja tema sotsialistidest taustajõudude igapäevase poliitilise ellujäämise nimel.

Postkommunistlik pärand

Ungari sotsialistlik partei, mis kasvas välja ainuvalitsenud kommunistliku partei tehnokraatlikust eliidist, on Ungaris ainus *status quo* säilitanud poliitiline jõud. Võtnud 1989. aastal omaks võistleva demokraatia põhireeglid, on partei uutest tingimustes püüdnud säilitada nii palju (ümberkujundatud) võimu kui võimalik. Rõhudes nostalgiale kõikvõimsa riigi järele nende hulgas, kes üleminekust demokraatialle kaotasid, määratlesid sotsialistid end 1990. aastate alguses parteimaastikul kiiresti rõhutute poliitilise pelgupaigana. Tegelikuses on partei tuumaks midagi hoopis muud: nagu mitmel pool mujal endises nõukogude blokis konverteerisid ka Ungari postkommunistid oma vanad võrgustikud ja

sidemed spontaanse erastamise kaootilistel aastatel äriliseks kapitaliks. Riisudes koore riigivaralt ning paigutades end strateegilistele kohtadele äris ja meedias moonutas endine nomenklatuurne eliit tugevalt vasttekkivat turumajandust.

Postkommunistid said Ungaris tagasi võimule pärast esimese demokraatlikult valitud paremtsentriliku valitsuse kukkumist 1994. aastal. Noorte intellektuaalide põlvkonna partei Fidesz suutis paremtsentriliku tiiva taas üles ehitada ja tõsiselt kõigutada sotsialistide positsiooni Ungari poliitilisele kultuurile iseloomulikus lõhes: suhtumises kommunistlikku minevikku. Loosung noorenenud ja uhkest euroopalikust Ungarist, mis soovib vabaneda oma postkommunistlikust taagast, lubas Fideszil napsata 1998. aastal võidu kõigile prognoosidele vaatamata. Viktor Orbán moodustas paremtsentriliku valitsuse, mis tegi algust Ungari majanduse pikaajalise taastamisega, vähendades inflatsiooni ja riigivõlga ning toetades keskklassi peresid ning väikesi ja keskmise suurusega ettevõtteid kui püsiva kasvu tagajaid. Järgmised neli aastat olid enneolematult edukad, tuues kaasa majanduskasvu, ühinemise NATO-ga ning kiirendades ühinemisläbirääkimisi Euroopa Liiduga.

Scanpix

Ungari parementsristliku partei Fidesz pooldajad 11. aprillil Budapestis tähistamas valimistel saavutatud purustavat võitu sotsiaaldemokraatide üle.

Kaotatud aastad

Fidesz kaotas sotsialistidele napilt 2002. aasta valimistel. Püüdes tugevdada oma ebakindlat positsiooni, algatasid sotsialistid lisaks valimiste ajal antud populistlike lubadustele mitmeid kulukaid poliitikasuundi, vallandades eelarvedefitsiidi, mida ei ole kontrolli alla saanud tollest ajast tänaseni. Vastutustundetud ja kampaaniamaiguline rahanduspoliitika käsikäes poliitilise visiooni puudumise ning sotsialistliku partei eri huvirühmade sisevõitlusest tuleneva ebajärjekindlusega muutsid valitsuse praktiliselt teovõimetuks. Eelarvedefitsiit kerkis 10 protsendini ja riigivõlg, mis eelneva

Orbáni valitsuse ajal oli vähenenud 56 protsendini SKPst, tõusis 2009. aastaks 80 protsendini. Ungari on olnud muutusi käivitav jõud Kesk- ja Ida-Euroopas, kuid halvenevad majandusnäitajad on riigi ajas kaugele tagasi viinud. 2002. aastal kavandas Fideszi juhitud valitsus ühinemist eurotsooniga aastal 2006, kui õnnestub täita Maastrichti kriteeriumid. Praegu ei ole võimalik paika panna isegi konkreetset tähtaega, millal ungarlastel oleks väljavaateid ühisraha kasutama hakata. Kõnekad on ka arvud, mis osutavad, kuidas ühe piirkonna riigid on saanud kasu ühinemisest Euroopa Liiduga. Alates 2004. aastast on Slovakkia majandus kasvanud 36 protsenti, Tšeh-

hi ja Poola järgnevad vastavalt 25 ja 23 protsendiga. Samal ajavahemikul kasvas Ungari majandus vähem kui 10 protsenti. Ei ole ime, et end rahvusvahelistel turgudel täielikult diskrediteerinud Ungari oli üks esimestest riikidest, kes vandus alla ülemaailmsele majanduskriisile ning palus 2008. aastal IMFilt abi pankroti vältimiseks.

Sotsialistide ebapädevust ilmetas tõsiasi, et nad olid 2004. aastal sunnitud välja vahetama peaministri, tuues võimule endise komsomoliliikumise viimase juhi, kes oli 1990. aastatel vanade suhete ja peresidemete toel tõusnud suurettevõtjaks. Ferenc Gyurcsány küüniline suh-

tumine poliitilise võimu, mille paljastas tema „salajane kõne”, seejärel politsei vägivald rahumeelsete demonstrantide vastu 1956. aasta revolutsiooni 50. aastapäeval ning salateenistuste varjamatu ärakasutamine poliitilise kasu saamiseks õhnestasid omakorda usaldust demokraatlike institutsioonide suhtes. Onupojapoliitika ja alatuse ennenägematu tase sotsialistide juhitud koalitsioonis üheskoos halvenevate majandusnäitajate ja juhuslike „reformimeetmetega”, mis tabasid põhilisi avalikke teenuseid, toomata kaasa mingeid vajalikke muutusi, kärpsid järk-järgult sotsialistide toetusbaasi nende põhilise toetajate rühma seas, keda muutused kõige enam mõjutasid. Selle asemel et püüda ülejäänud Euroopale suurema majandusliku ja sotsiaalse konsolideerimise abil järele jõuda, iseloomustab Ungarit praegu üha suurem ühiskonna polariseerumine, levinud rahulolematu demokraatia ja õigusriigiga, avaliku korra lagunemine ning kasvav turvatunde puudus ja pettumus Euroopa Liiduga ühinemise suhtes. Nagu mujalgi Euroopas, on kõik see loonud viljaka pinnase valitsevale süsteemile vastanduva paremäärusluse esiletõusuks, kelle partei (Jobbik) on saanud endale palju sotsialistides pettunute häali.

Ülesanded on tohutud

Ometi osutavad tulemused, et Fidesz on saanud mandaadi, mida ei saa võrrelda

ühtedegi varasemate valimistega. Et valijate enamik on tagasi lükanud mõlemad äärmused, on Fidesz ilmselt ainus poliitiline jõud, keda valijaskond peab võimeliseks valitsusvastutust võtma. See annab Fideszile Ungari uues poliitilises spektris end diskrediteerinud postkommunistliku nomenklatuuri ja süsteemivastase paremäärusliku pooluse vahel ainulaadse keskpõsitsiooni, mis tegelikult ainsana võimaldab tõhusat ja vastutustundlikku valitsemist.

Antud volituste määr näitab ka, et ungarlased soovivad riigi ja majanduse juhtimise täielikku ülevaatamist. Ülesanne on tohtu ning kui Fidesz valitsemise üle võtab, ilmub kappidest tõenäoliselt luukeresid. Suunad, kuhu peame liikuma, on sellegipoolest selged. Peame taastama oma piirkondliku konkurentsivõime, mille eelduseks on vähendada ettevõtete ja üksikisikute maksukoormust, mis on üks kõrgemaid Euroopas. Hoolimata ressursside ulatuslikust ümberjagamisest on avalikud teenused viletsas olukorras ning vajavad täielikku uuenduskuuri. Reformid on seda vajalikumad, et avalikud teenused on mattunud bürokraatia alla ja määritud korruptsiooniga: esimene tuleb kõrvaldada ja teine välja juurida. Pärast viimase kaheksa aasta jooksul toimunud allakäiku tuleb taastada austus õiguskorra vastu ja sallimatus kuritegevuse suhtes. Eelkõige aga peame me Euroopa

Liidu ühe madalama tööhõive määraga riigis looma tingimused töökohtade tekkeks. Üksnes uued töökohad, eriti väikestes ja keskmise suurusega ettevõtetes, saavad luua aluse jätkuvaks majanduskasvuks, mis suudaks taaskäivitada Ungari majanduse.

Usaldusväärsus kodusel rindel on võti usalduskrediidi saamiseks Euroopa Liidus, kus Ungari on praegu oma haavatavuse tõttu üheks nõrgaks lülis. See tähendab põhimõtetel tuginevat ja prognoositavat Euroopa- ja välispoliitikat. Meie visioon on selge: ühtekuuluv ja tugev Euroopa Liit, kus uusi poliitilisi suundi saab välja töötada, toetudes edukatele vanadele suundadele. Euroopa Liit, mis suudab tõepoolest tegutseda solidaarselt kõigi liikmesriikidega ning olla maailmaareenil põhitegija tihedas koostöös meie Atlandi-üleste liitlastega. Selline on Euroopa, mille arengus uus Ungari valitsus Fideszi juhtimisel soovib kaasa lüüa.

Ning selline on visioon Euroopale taasavatud Ungarist. ■

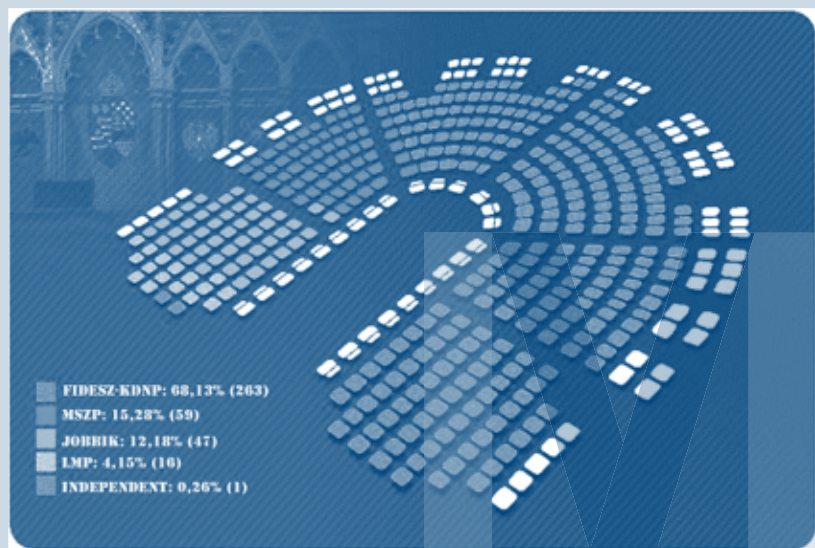
Ungari 386-liikmeline ühekojaline parlament (Országgyűlés) valitakse otse iga nelja aasta järel.

Kehtib hääletuse segasüsteem: 176 ühemandaadilisest ja 20 territoriaalsest mitmemandaadilisest ringkonnast valitakse 152 saadikut ning ülejäänud 58 saadikut valitakse kandidaatide riiklike nimekirjade alusel.

Paremtsentrilisk **Fidesz** sai kokku **263** mandaati, mis moodustab **68%** häältest.

Teiseks jäänud sotsialistid (**MSZP**) said **15%** häältest ja **59** parlamendikohta.

Neile järgnesid paremääruslik **Jobbik** (Liikumine „Parema Ungari eest”) **12%** ja **47** kohaga ning rohelised, st Erineva Poliitika Partei (**LMP**) **4,1%** ja **16** kohaga. Valituks osutus ka üks sõltumatu kandidaat.

Valimisõõl teatas ajalooliselt madala valimistulemusega lüüa saanud MSZP partei juht Ildikó Lendvai oma tagasiastumisest.

Fideszile annab kahe kolmandiku suurune enamuse võimaluse muuta põhiseadust. ■

Vene energia, torujuhtmed ja tarbijate võim turul ehk Saksa-Vene energiapoliitikast

Hans Martin Sieg

Poliitikateaduste doktor, Saksamaa

Saksa Venemaa-poliitika on tekitanud Euroopa Liidus erimeelsusi eelkõige Saksamaa ning Poola ja Balti riikide vahel. Ükski teine teema pole vallandanud nii suuri vaidlusi kui energiapoliitika. Ent Venemaa-poliitika põhjustab lahk-arvamusi ka Saksamaal. Nii näiteks on Angela Merkel olnud oma seisukohtades kriitilisem kui Gerhard Schröder. Ent põhimõtteliselt on liiduvalitsused seadnud sihiks strateegilise partnerluse Venemaa-ga. Nende eesmärki kirjeldas Saksamaa välisminister Steinmeier lööksõnadega „muutused tänu läbipõimumisele” ja „moderniseerimispartnerlus”. Tegelikult aga tundub see funktsionalistlik lähene-mine paljudele idapoolsete naaberriikide vaatlejatele kas Venemaa võimupoliitilisi kalkultatsioone alahindavat või siis sarnaneb see avaliku pakti sõlmimisega teiste kulul. Ükski teine projekt pole saanud selliste kartuste objektiks ja sümboliks nagu Nord Streami gaasijuhe.

Kas need mured pole õigustatud? Tõenäoliselt lootis Schröderi valitsus, et saab naabrite vastuväiteid eirata, esitades neid ajalooliselt põhjendatud hirmude peegeldusena, soovimata teadlikult naabrite huvide vastaselt käituda. Vaatamata sellele mõjus aga hoolimatusena see viis ja laad, kuidas mitte üksnes Moskva, vaid ka Berliin politiseeris Nord Streami kui Saksa-Vene koostöö eeskuju. Sel moel ei riivatud mitte ainult ajaloolisi valupunkte. Paratamatult tekkis mulje, et naaberriikide mured on Saksamaa jaoks kõrvalised. See tõsiasi tõstatab väga selge poliitilise küsimuse. Kui usaldusväärne oleks Saksamaa Euroopa Liidu ja NATO partnerina, kui peaks tekkima konflikt Venemaa-ga?

Siinjuures tuleb silmas pidada, et Euroopa Liidus on selgeid huvide lahknevusi. Samal ajal, kui Saksamaa saab Venemaalt 45% gaasist ja 33% naftast, sõltuvad Balti riigid tänini peaaegu täiel määral Vene impordist. Pealegi on Balti riigid väga nõrgalt Euroopa energiavõr-

ku integreeritud ning saavad oma tarned suuremas osas otse Venemaalt. Ka on nende riikide kaubandusmaht Venemaa-ga oluliselt väiksem, mistõttu tähendaks tarnete katkemine Moskva jaoks tunduvalt väiksemaid negatiivseid majanduslikke tagajärgi. Seda tähtsam on nende riikide jaoks Euroopa Liidu solidaarsus. Läbi Balti riikide ja Poola kulgev transiiditoru kui Nord Streami alternatiiv oleks tugevdanud nende riikide läbirääkimisvõimet. Küllap just sel põhjusel keeldus Gazprom sellise transiiditoru rajamisest.

Saksamaa, nagu ka Prantsusmaa, Itaalia ja osaliselt ka Poola on aga teises olukorras kui Balti riigid. Nende kaubandusmaht Venemaa suunal on oluliselt suurem ja võib konflikti korral tähendada Moskvale ka ulatuslikumaid majandusriske. Samuti on need riigid paremini integreeritud Euroopa energiavõrku, mis põhimõtteliselt kergendab katkenud tarnete kompenseerimist. Aga tänini saavad nad oma gaasi ja nafta Venemaalt peaaegu täiel määral transiidimaade kaudu. Nende riikide jaoks on transiidimaade Valgevene ja Ukraina usaldusväärsus vähemalt niisama suur probleem kui Venemaa usaldusväärsus.

Seda, et Venemaa kasutab energiaeksporti vahendina, ei tuleks üle tähtsustada. Möödunud aastate gaasikriisides ei olnud määravaks mitte Kremli võimupoliitilised huvid, vaid enamjaolt Gazpromi kommertshuvid. Sealjuures näitasid ka transiidimaad end mitte kõige hoolivast küljest. Läbi Ukraina läheb 80% kogu Euroopa Liidus tarbitavast Vene gaasist. Ukraina energiapoliitikat määravad ja määravad aga sisepoliitilised võimu- ja jagamisvõitlused, mis üha vähem alluvad välistele mõjutuskatsetele. Ukraina energiaettevõtete majanduslikud ja poliitilised huvid on nii tihedalt põimunud, et see muudab riigi valitsuse raskesti ettearvatavaks partneriks. Lisaks sellele on Ukraina valitsus sulgenud kasumlikud gaasitorude võrgustikud välisosalusele, kusjuures valitsusel endal puuduvad vajalikeks investeeringuteks nii vahendid kui ka tahe, et vananevat

torujuhtmete süsteemi säilitada ja moderniseerida. Nii nagu Ukraina, on ka Valgevene seni Venemaalt hinnapoliitilisi privileege nõudnud ja ähvardanud vastasel korral Euroopa Liidule mõeldud tarnetest matti võtta. Sestap on transiidimarsruutide mitmekesistamine Euroopa energiapoliitika esmane kohus.

Nord Streami gaasijuhe võib seepärast kindlustada vähemalt Poola gaasiga varustamise. Tuleb luua sellised tehnilised eeldused, mis aitaksid Venemaa otsetarnete katkemise korral varustada Poolat Saksamaa gaasiga. Uued torujuhtmed, nagu Nord Stream, ei peaks asendama teisi tarneteid, vaid need peaksid eelkõige katma tulevikus Euroopa Liidu lisavajadusi. Euroopa Liidus lähevad aga prognoosid tulevikus vajamineva energiakoguse üle suuresti lahku. See, et gaasitarbimine sellegipoolest mõõdukalt kasvab, samal ajal kui omatoodang märkimisväärselt väheneb, peaks olema väljaspool kahtlust. Ent üks mure siiski jääb: kas Venemaa suudab üldse Euroopasse piisavas koguses gaasi tarnida? On teada, et Gazprom investeerib küll intensiivselt strateegiliselt tähtsate gaasijuhtmeprojektide kontrolli, kuid investeeringud uute gaasimaardlate kasutusele võtmiseks lükkuvad aina edasi. See puudutab ka Štokmani maardlat ja maardlaid Jamali poolsaarel, kus toodetud gaasiga

Scampix

Gazpromi juht Aleksei Miller, Venemaa president Dmitri Medvedev, Nord Streami aktsionäride nõukogu esimees Gerhard Schröder ja Nord Streami tegevdirektor Matthias Warnig (taga keskel) Venemaad ja Saksamaad läbi Läänemere ühendava gaasijuhtme Nord Stream ehituse alguse avamistseremoonial.

kavatsetakse Nord Streami täita. Seega pole välistatud, et tootmises võib ette tulla lühiajalisi või pisut pikemaids seisakuid. Kui Venemaa peab mõnes niisuguses olukorras otsust langetama, siis avavad Nord Streami sarnased gaasijuhtmed talle võimaluse varustada teatud sihtriike eelisjärjekorras ning teha seda teiste kull. Selline stsenaarium teeb Poolale ja ka Balti riikidele õigustatud muret.

Nii Balti riigid kui ka Poola teevad seega õigesti, kui panustavad oma energiainpordi mitmekesistamisele. Ent pikas perspektiivis ei ole ei kogu Euroopa Liidu ega Saksamaa jaoks Vene energiainpordile ühtegi veenvamat lahendust. Mis oleks alternatiiviks? Kas Alžeeria ja Liibüa on usaldusväärsed partnerid? Pealegi on mõlemas riigis vaid murdosa Venemaa maardlatest. Üksnes Iraanil oleks pikaajaliseks Euroopa energiaga varustamiseks sarnane potentsiaal. Saksamaa puhul lisandub veel, et tuumaenergiast loobumise tõttu peaks maagaasi tarbimine lähiajal veelgi kasvama. Saksamaa omatoodang aga on vähenemas. Samuti väheneb tootmine Madalmaades ja ka Norra reservid on liialt piiratud, et pakuda pikaajalist alternatiivi. Kõikidest allikatest, kust Saksamaa täna gaasi hangib, on pikaajase kasvupotentsiaaliga vaid Venemaa. Kust mujalt peaks siis Saksamaa edaspidi suurema osa oma gaasist importima?

Kui aga Saksamaa jääb Vene gaasitarvetest sõltuvaks, siis tuleb ka hoolitseda selle eest, et see sõltuvus oleks võimalikult vastastikune. Seda saab saavutada muu hulgas torusüsteemide sihipärase rajamisega. Vedelgaasiga võrreldes on torujuhtmetel palju eeliseid. Sel moel ei ole gaasitarne mitte üksnes soodsam. Kui investeerimine torujuhtmetesse ära tasub, tekitavad nad nii tarnijas kui ka hankijas huvi pikaajalise usaldusväärse lepingusuhte vastu. Kui vedelgaasitanekereid saab suunata paljudesse sihtkohtadesse, siis gaasijuhtmed loovad tootja ja kliendi vahel vastastikuse sõltuvussuhte. Suurte ehituskulude tõttu investeerib tarnija alternatiivsetesse turustuskanalitesse tõenäoliselt märksa tagasihoidlikumalt, olgu selleks siis vedelgaasiterminalid või teised torujuhtmed.

Sestap võivad suured saajariigid nagu Saksamaa, aga ka kogu Euroopa Liit teha panuse enda kui tarbija võimupositsioonile turul. Sest ka Venemaal pole oma ekspordile alternatiivi. Ta sõltub energiaekspordi sissetulekutest. Kui Venemaa konflikt korral energiatarnd peataks, tuleks tal karta seda, et piiranguid rakendatakse ka muude valdkondade kaubandussuhetele. Oma sisemajanduse kaasajastamiseks on aga Venemaa läänriikide tehnoloogia impordist sõltuvuses ka edaspidi. Mida suurem oleks konflikt ja mida mõtlematum tunduks sealjuures Venemaa käitumine, seda suurem oleks

ka rahvusvaheliste investorite usalduskaotus Venemaa suhtes. Pealegi on Saksamaal endal nii suured gaasivarud, millega riik suudaks tagada varustamise mitmeks kuuks isegi Vene tarnete täieliku katkemise korral. Konflikti tekkimisel annab varude omamine võimaluse vastu pidada ja sel moel otsuste tegemiseks aega võita.

Ka poliitilises mõttes kehtib see, et mida suurem oleks konflikt, seda nõrgem oleks ka Venemaa strateegiline positsioon. Väiksemate konfliktide korral võis Venemaa sellega igati arvestada, et konfliktivalmiduse demonstreerimise peale jäävad lääneriikide võimud oma reageeringutes tagasihoidlikuks. Venemaal peaks puuduma aga huvi sattuda suuremasse konflikti, kuhu oleks kaasatud tähtsad partnerid, nagu Saksamaa, rääkimata Euroopa Liidust ja NATOst. Sellises konfliktis oleks ainuüksi jõusuheteki ebasoodsad. Seetõttu on Venemaa lahkkelide korral NATO ja ELi liikmetega üheskoos lõpuks ikkagi vaoshoitumalt käitunud kui mitteliikmesriikidega.

Euroopa energiaga varustamist saab turvalisemaks muuta ainult koos Venemaaga, mitte aga olles Venemaa vastu. Varustuskindluse tagab eesmärgipäraselt ülesehitatud vastastikune sõltuvus. Sealjuures saab üksikute riikide erihuvisid pikas perspektiivis ületada üksnes Euroopa Liidu täielikult integreeritud energiaturu loomine. Lõppude lõpuks sõltub ka varustuskindlus vähem energiaalast välispoliitikat ja rohkem ühise energiaturu väljaehitamisest. Kui selline turg on loodud, siis ei saaks tootjad enam teha vahet ostjatel eri sihtriikides. Ideaalis saaksid nad kaubelda ainult veel üksikute varustusettevõtetega, kelle teenuseid oleks võimalik kasutada kõikjal. Üksnes nii on võimalik pikas perspektiivis terve Euroopa Liidu energiaturul otsustavalt tugevdada tarbija võimu tootja üle.

Hans Martin Sieg on poliitikateaduste ja ajaloo doktor, Kölni ülikooli õppejõud, Saksamaa Bundestagi liikme Manfred Grundi välispoliitika nõunik, European Integration Strategy Association (EISA) juhatuse liige. ■

Torujuhtme raudses haardes

Pawel Zalewski

*Euroopa Parlamendi saadik
ERP fraktsioon, Poola*

„Teie piirkondlikud mured on tugevasi liialdatud” – sellise vastuse annavad endise EL 15 poliitikud poolakatele, kes hoiatavad Euroopa eliiti Venemaa poliitika eest. Lääs eeldab, et järgneva kahekümne aasta jooksul on Venemaa sunnitud tegema Euroopa Liidu ja NATOga koostööd ning et ta järgib juba nüüd sellele eeldusele vastavat poliitikat. Nii ei kohelda Moskvat potentsiaalse ohuna, vaid temas nähakse poliitilisi ja majanduslikke võimalusi. Seetõttu ei ole Lääs huvitatud kaitsepotentsiaali tugevdamisest kõnealuses Euroopa osas. Lääne poliitikute arvates ei sõltu hea läbisaamine Venemaaga Vene eliidist, vaid oleneb teguritest, mis mõjutavad olukorda Vene riigis. Arvatakse, et head läbisaamist võib iseloomustada poliitilise liiduna. See võib hõlmata vabakaubanduskokkulepet, kaubandussoodustusi ELi liikmetele ja investeerimispiirangute tühistamist Venemaa turgul vastutasuks majandusabi ja tehnilise moderniseerimise eest. Koostöö vorm võib areneda ja isegi viia välja täieliku liikmesuseni Euroopa Liidus ja NATOs.

Lääne vajadust Venemaaga hästi läbi saada võivad lähitulevikus mõjutama hakata sotsiaal-majanduslikud argumendid. Demograafiliste prognooside kohaselt väheneb Venemaa rahvastik järgmistel aastakümnetel kolmandiku võrra. Samal ajal kasvab islami demograafiline ja poliitiline surve. Hiina ja India konkurentsivõime jätkuv kasv avaldab negatiivset mõju Venemaa positsioonile rahvusvahelise poliitika kujundajana. Venemaa energiavarude, mis siiani on hoidnud Venemaa majandussüsteemi suhteliselt stabiilsena, hakkavad järk-järgult ammendumisele ja selgi on mõju. Vajadus võtta kasutusele sügaval maapõues või merepõhjas peituvaid gaasileiukohti sunnib kasutama Lääne tipp tehnoloogiat. Venemaa juhtkond on ressursside ammendumisest ja oma tulevases positsionikaotusest selgelt teadlik. Seepärast ehitab Kreml juba praegu üles oma tulevast poliitilist positsiooni.

Veel ei ole selge, kas majanduskriisi tagajärjed ja vajadus riiki moderniseerida mõjutavad Venemaa poliitilise süsteemi demokratiseerimist ja liberaliseerimist. Täna räägib president Medvedev seaduste järgimise vajadusest ja sellest, et Vene eliit kurnab majandust. Kaubanduses teenitud kasum tehakse endiselt rahaks, selle asemel et seda investeerida infrastruktuuri arendamisse või majanduse moderniseerimisse.

Ma nõustun osaga Lääne eliidist, kes usub, et mõne aasta perspektiivis käivituvad sotsiaal-majanduslikud tegurid Venemaal sisemised muutused, ärgitavad kohandama välispoliitikat ning andma tema geopoliitilisele seisundile uue määratluse. Lisaks võivad muutusi toetada turg ja globaliseerimisprotsess. Ammendunud ressurssidega Venemaa lakkab olemast globaalpoliitika telg. Kreml pole võimeline neid protsesse peatama ja peab asjakohaselt reageerima. Paraku on Vene riigi tulevane iseloom veel mõistatus – nii nagu see oli siis, kui võimule tuli Vladimir Putini meeskond. Oli peaaegu võimatu eeldada, et Vene demokraatia

vundament nullitakse nii hõlpsasti. Pärast Nõukogude impeeriumi kokkuvaresemist ja idaturgude karmi 1998. aasta kriisi ei eeldanud keegi, et Kreml nii kiiresti Euroopa oma torujuhtmete raudsesse haardesse suleb.

Mulle teeb muret, milline on Gazpromist välispoliitika tööriista teinud Kremli majanduspoliitika ja impeeriumi ulatus. Leidub palju kõnekaid näiteid, mis demonstreerivad Venemaa nägemust poliitikaajamisest Ida-Euroopas: konfliktide õhutamise Transnistrias, Osseetias, Abhaasias, Mägi-Karabahhis, 2007. aasta küberrünnakud Eesti vastu ja Läänes aktsepteeritud sõjaline kallaletung Gruusiale. Tekib küsimus, kas Venemaa üldse hakkab end reformima või pigem Ida-Euroopas mõjuvõimu kasvatama. Pärast Gruusia õppetunde kardame meie, Kesk-Euroopa asukad, õigustatult Kremli ekspansiooni. Me oleme teadlikud tõsiasjast, et Vene eliit on veendunud oma eridigustes „lähivälismaal” ja Balti piirkonnas. ELi ja NATO liikmetena ei ole me sellega nõus ja lööme kaasa diskussioonis Euroopa Liidu ja Venemaa suhete

Scanpix

Tehnikud Nord Streami laoplatstil Rügeni saarel. 1220 kilomeetri pikkune topeltrass on võimeline aastas pumpama Lääne-Euroopasse 55 kuupmeetrit gaasi. Esimese torujuhtme valmistamiseks planeeritakse 2011. aastat.

üle. ELi idaliikmetena oleme kohustatud kontrollima oma ELi partnerite arvamusi, sest lähitulevikus otsustavad nad meie julgeoleku üle.

Kui me seame küsimuse alla Lääne-Euroopa ettekujutuse Venemaa tulevase liberaliseerumise möödapääsmatusest, ei kuule me veenvaid argumente. See tähistab poliitilist lahkeli Lääne eliidi hulgas, kes ajavad Venemaa suhtes *lepitamispoliitikat*. Nad näevad Venemaal poliitilist jõudu, kelleks see võib saada tulevikus, kuid kes pole seda praegu. Seda olukorda võib ratsionaalselt seletada vajadusega õigustada nõustumist Kremli pretensioonidega Kesk- ja Ida-Euroopa suhtes vastutasuks kasu eest, mida saab üksikute lääneriikide majandus. Varssavi vaatenurgast on Venemaa jõud, kes kasutab ära Lääne passiivsust ja ehitab järk-järgult üles oma mõjusfääri. Meie arvates jätkab ta oma majanduslike ja poliitiliste positsioonide tugevdamist ja mitteametliku mõju laiendamist Euroopas, tehes EList ettearvatava käitumisega partneri. Nii hakkab viimane abistama Venemaad,

küsimata vastumööndusi. Mulle on jäänud mulje, et Lääne poliitikat aetakse kooskõlas oletusega, et Venemaast on lihtsalt saamas osa Euroopast kogu selle õigusliku ja poliitilise kultuuri ulatuses. EL ekstrapoleerib tulevikuootused olevikule ja hindab reaalselt situatsiooni valesiti. Leidub hulk ärevustekitavad näiteid, mis demonstreerivad, kuidas Lääs kujutab ette nüüdisaegset Venemaad ja selle mõjuvõimu ulatust.

Olles veendunud Venemaa demokraatiseerumise paratamatuses, jätavad EL ja NATO hooletusse oma idatiiva turvalisuse. Nad ei kaitse oma idapoolsete liikmete huve diktaadi vastu, mis praegu valitseb gaasi jaotamisel ja edastusvõrkude kasutamisel poliitilise väljapressimise vahendina. See tuli ilmsiks, kui Kreml lõikas varem kokkulepitud tarnetest ära Mažeikiai naftatöötlemistehase, mille oli ära ostnud Orlen. Teine näide on Saksamaa heakskiit regioonist kõrvale põikavale Nord Streami torujuhtmele, mis on vastuolus Euroopa solidaarsuse ideaaliga. See projekt eirab keskkonnaolusid.

Poliitilistel põhjustel lubab Euroopa Liit palju suuremaid investeerimiskulusid kui need, mida oleks kaasa toonud maismaamarsruudi valimine. Lääs pisendab Venemaa tegelikku poliitilist pealetungi, kuigi Venemaa püüab peremeest mängida mitte ainult Ukrainas või Kesk-Aasia riikides, vaid ka ELi ja NATO Balti liikmesmaades. Seda toetas olulisel määral õnnetu otsus pidada vajalikuks sulgeda 2010. aasta algul Ignalina tuumajõujaam. Samasugust survet kogevad meie naabrid Valgevene ja Ukraina. Sama surve mõjutab Venemaaga piirnevaid Musta ja Kaspia mere basseini riike ning kaudselt ka Balkanit, kus Lääs ilmutab Venemaa poliitika suhtes passiivsust. Kui Lääs jätkab oma praegust hoiakut Venemaa tugevneva poliitika suhtes, lammutab ta oma solidaarsuse ja kutsub esile jagunemise soositud lääneriikideks, Poolast Rumeeniani ulatuvaks Kesk-Euroopaks, mida Venemaa püüab osaliselt mõjutada, ning Balti maid hõlmavaks Ida-Euroopaks, mida Venemaa peab oma ainuõiguslikuks mõjusfääriks. Brüssel taandub sealt, sest tal puudub sidus idapoliitika.

Scanpix

Poola päritolu leinajad osalemas lennuõnnetuses hukkunud president Lech Kaczynski, tema abikaasa Maria ja 94 kaashukkumu leinatalitusel Chicagos.

Mõjutatuna sidemetest Venemaaga, lähivad Euroopa Liidu mehhanismid rooste, viies tugevate lahkukiskuvate suundumusteni. Kaubandusstandardeid alandatakse, majandusreegleid lõdvendatakse, vabastatud Euroopa aluseks olevad poliitilised eesmärgid ja ideed marginaliseeritakse. Näiteks Euroopa poliitikute korrumpseerimisega, pakkudes neile väljapaistvaid ametikohti torujuhtmete ehitamise eest vastutavates konsortsiumides. Leppimine sellega, kuidas Venemaa kohtleb meelevaldselt oma Kesk-Euroopa kaubanduspartnereid, on vastuolus ELi solidaarsusega. See leiab aset hoolimata lootusest, et Venemaa sunnitakse lähenema Euroopale ja vastu võtma selle standardid. Venemaast ei saa Euroopat. Tõepoolest, ta läheneb Euroopale, kuid ta pole võimeline omaks võtma selle standardeid. Vastupidi – ta sunnib Euroopale peale oma standardid. Nii on Gazprom edukalt takistanud Euroopa Liitu kehtestamast nn kolmanda riigi klauslit, mis nõuab gaasi jaotusvõrkude turule pääsemisel kõigilt ühesuguste reeglite järgimist.¹ Uusimperialism, millega EL vaik-

selt meie regioonis lepib, õigustades seda Venemaa ja enda kaubanduspartnerluse loogikaga, eraldab Euroopa idaosa läänepoolsest. Oma ekspansioonis Venemaa nõrgemate naabrite suhtes võtab Kreml kasutusele majandushoovad ja Gazpromi majandusliku surve. Selle tagajärjel võidakse Kesk-Euroopa suruda Euroopa Liidu äärealaks, mis ei vii küll autonoomia kaotamiseni, kuid võib tingida tugevama poliitilise sõltuvuse Moskvast.

Millist Venemaad loodetakse Euroopa Liidus näha? Kas sellist, kes saab tagasi Nõukogude Liidu mõjuvõimu ja kehas- tab võimet madaldada ELi norme, või sellist, kes võtab lepingutega kehtestatud piires omaks Euroopa standardid ja austab naaberriikide õigust enesemääramisele? Vastus eeldab Brüsseli tunnustust, et oma mõjuvõimu Kesk-Euroopas taastades kahjustab Venemaa ELi ja NATO idaliikmeid. Venemaa ja Euroopa majanduslik heanaaberlikkus, mis põhineb Berliini-Moskva sidemetel, mida toetab Venemaa koostöö Prantsusmaa ja Itaalia- ga ning tugevdab projektide Nord Stream

ja South Stream elluviimine, näitab, et EL lakkab olemast see üksus, millega me varem soovisime liituda. Temast saab poliitilise korrupsiooni ja Euroopa tugevaimate osade erihuvide tagaja. Nende poliitiliste eesmärkide komplekt, mida me oleme pidanud enda omaks, asendatakse majandusreeglite pragmaatilise kogumiga – kaasa arvatud Venemaale koha leidmine Euroopa Liidus. See ei ole enam see EL, millega meie tahtsime liituda. Nii näeb välja Euroopa külalistetuba: „Tugevate Liit” koos eesriide taha peidetud Venemaaga!

Täheldatakse märke, mis tõestavad Kesk-Euroopa maade hääle tähelepantuna jätmist. Meid ei võeta arvesse, kui pannakse paika riikide kaalu ELi diplomaatias. ELi piires ei toimu arutelu alternatiivsete edastusvõrkude üle, mis läbiksid Balti riike ja Poolat. Ei vaielda tulevase päevakorra üle, mis puudutab ettepanekut rajada valimised Euroopa Liidus lihtsüsteemile. Meelde tuleb Lissaboni leping, kus selle asemel, et tugevdada terviklikkust ja solidaarsust,

leiaime vaid otsuste langetamise reeglid, mis jõuliselt suurendavad ELi suuremate riikide tähtsust. Poola ettepanekut hakata hääletama nn ruutjuureegli alusel, mis tasakaalustaks üksikute riikide mõju, ei võetud isegi arutada. Need mehhanismid murendavad järk-järgult Euroopa ühtsust ja räägivad vastu Euroopa suveräänsuse alusele.

Vajalikud on mitte ainult tõeline koostöötahe ja ohuteadlikkus, vaid veelgi tähtsamana nägemus koostööst Kesk-Euroopas. Eriti tähtis on tiheda majandusühenduste regionaalvõrgustiku rajamine. See loob Kesk-Euroopas tõelise huvidepõhise ühenduse, mis saab jagu Venemaa mõjudest selles piirkonnas. On palju valdkondi, kus koostööd tehes võiksime ära kasutada oma potentsiaali ja tekitada konkurentsivõimet. Peame alustama energიაvaldkonnast. Me peame olema võimelised üle saama takistustest. Näiteks neist, millega me põrkasime kokku uue Ignalina jõujaama ehitamise teel, neist, mis takistavad alla kirjutamast kokkuleppeid Poola ja Leedu energiaühenduse või Klaipeda vedelkütuste terminali ehitamise kohta. Huvide konflikt, mida oskuslikult õhutasid konkureerivad Vene ettevõtted või kujutusvõime puudumine osal meie juhtidest, viisid raskusteni koostöö alustamisel Poola naftakompanii Orlen ja Ungari kontserni

MOLi vahel ning nurjavad katsed muuta mõlemad üksused äriiselt elujõulisteks Austria OMV suhtes. Tšehhi kontsernil CEZ on märkimisväärne investeerimispotentsiaal. Infrastruktuuri arendamine on tähtis. Ometi puuduvad tänini kiirteed, mis ühendaksid põhja lõunaga. Lisaks Euroopa institutsioonidele võiksid kapitali ja kindlustusvaru nende investeeringute tarvis luua regionaalsed pangad ja finantsasutused, keda pole tabanud „laenumulli“ tõbi.

Tuleb kehtestada koostööreeglid, mis ulatuvad kaugemale riiklikest huvidest ja ajaloolisest vimmast. Piirkondliku koostöö nimel peame üle saama raskustest, mis on seatud poliitikaga regiooni rahvusvahemuste suhtes. Nende halb olukord on iga integratsiooniprojekti jaoks potentsiaalselt hukutav. Meie piirkonna igas riigis peaksid vähemustel olema ELi standarditega määratud õigused. Ühine regionaalpoliitika programm tugevdab regionaalset identiteeti, lubades meil edukamalt veenda ülejäänud Euroopa Liitu oma õigustes. Meie regiooni sellise koostöönägemuse ja kõrgete standardite säilitamise toetuseks peame otsima partnereid vana ELi piires. Regionaalne terviklikkus peab olema rajatud välja kujunenud vahenditele, mis lubavad meil edastada oma algatused ELi tasandile. Üritagem ära kasutada olemasole-

vaid ELi Läänemere piirkonna ja Põhja mõõtmee arengustrateegia algatusi. Me peaksime rajama majandus- ja poliitika-meetmete tarvis ühenduse, mis edendab meie regiooni majandusüksusi. Ainult sel viisil saavad nad Euroopa turgudel äriiselt elujõulisteks ja asuvad konkureerima Vene kapitaliga.

Kesk-Euroopa peab ühinema ja saavutama üksmeele, et olla kõnealuste institutsioonide poliitika kaasloojad, selle asemel, et lihtsalt vastutada nende ees. Minevikus me mõistmine, et meie aktiivsus või passiivsus viib meid vastavalt kas õigusriigi taasloomisele või postsovetliku ajastu norminihilismile. Täna näeme, mis juhtub, kui Lääs alistub Vene mõjudele. Tegudel on tagajärjed. Seepärast peame seadma Lääne silmitsi meie õiguste ja Venemaa poliitika tõelise palgega. Käes on aeg kutsuda tulemuslikult üles taas-tama väärtuste ja poliitiliste eesmärkide ühendust, milles seisneb Euroopa Liidu olemus. Selle parem seisund kajastuks meie hoiakus Venemaa suhtes.

¹ Kolmandate riikide reegel peaks takistama Gazpromil ja ELi enda tootjail jaotusvõrke endale ostmast (Toim.). ■

 ERP fraktsioon

Venemaa agressioon Gruusia vastu

Prantsusmaa presidendi kommünikee

Prantsuse Vabariigi presidendi kantselei avalikustab läbipaistvuse huvides kirja, milles täpsustatakse kuuepunktilise relvarahu kokkuleppe 5. punkti rakendusmeetmed nii, nagu need lepiti kokku Prantsuse Vabariigi presidendi Nicolas Sarkozy ja president Dmitri Medvedevi 12. augustil toimunud kohtumisel. Alljärgnev kiri saadeti 14. augustil president Mihheil Saakašvilile.

Tsitaadi algus:

„Härra President

Soovin Teile edastada alljärgnevad täpsustused seoses 5. punktiga kuuepunktilises kokkuleppes, millele Teie – pärast president Medvedevit – andsite oma

nõusoleku 12. augustil meie kohtumisel Tbilisis ning mis sätestab, et „Venemaa relvajõud peavad tõmbuma tagasi sõjategevuse alguse eelsetele positsioonidele” ning et „kuni rahvusvahelise mehhanismi käivitamiseni rakendavad Venemaa rahuvalvejõud täiendavaid julgeoleku-meetmeid”.

- Nagu ma täpsustasin meie ühisel presikonverentsil Tbilisis, võib nimetatud täiendavaid julgeolekumeetmeid rakendada ainult Lõuna-Osseetia vahetus läheduses ning mitte üheski teises Gruusia territooriumi osas.

- Veelgi täpsemalt võib kõnealuseid meetmeid rakendada üksnes Lõuna-Osseetia ja ülejäänud Gruusia vahelisel

administratiivpiiril mõne kilomeetri laiuses tsoonis, mis ei hõlmaks ühtki olulist linnapiirkonda – pean siinkohal silmas eelkõige Gori linna; kokku tuleb leppida erikord, et tagada liikumis- ja liiklemisvabadus Gruusia peamistel maanteedel ja raudteel.

- Kõnealused täiendavad julgeoleku-meetmed tähendavad üksnes Venemaa rahuvalvejõudude patrulle kehtivate kokkulepetega lubatud tasemel; Venemaa ülejäänud relvajõud tõmbuvad vastavalt kokkuleppe protokollile tagasi 7. augusti eelsetele positsioonidele.

- Kõnealused meetmed on ajutised ning neid rakendatakse kuni rahvusvahelise mehhanismi käivitamiseni, mida tehakse

Gruusia valitsuse arhiiv*Venemaa agressioon Gruusia vastu***Kuuepunktiline rahuplaan***[Prantsuse] Vabariigi President***Kokkuleppe protokoll¹**

- 1) Jõudu mitte kasutada.
- 2) Lõpetada igasugune sõjategevus.
- 3) Võimaldada humanitaarabi vaba juurdepääs.
- 4) Gruusia relvajõud peavad tõmbuma tagasi tavapärastele positsioonidele.
- 5) Venemaa relvajõud peavad tõmbuma tagasi sõjategevuse alguse eelsetele positsioonidele. Kuni rahvusvahelise mehhanismi käivitamiseni rakendavad Venemaa rahuvalvejõud täiendavaid julgeolekumeetmeid.
- 6) Algatatakse rahvusvaheline arutelu Abhaasia ja Lõuna-Osseetia julgeoleku ja stabiilsuse tagamise vahendite üle.

Euroopa Liidu nimel
eesistujariik Prantsusmaa
Nicolas Sarkozy

esimesel võimalusel, kuid mille olemus ja mandaat on praegu arutlusel rahvusvahelistes organisatsioonides, eelkõige OSCEs, Euroopa Liidus ja ÜROs.

Kui olete need täpsustused teadmiseks võtnud, palun Teil kinnitada meie kok-

kulepe, mille te Tbilisis avalikult välja kuulutasite, kirjutades alla kokkuleppe kuuepunktilisele protokollile, mille mina juba tunnistan ja garandina Euroopa Liidu nimel allkirjastasin. President Medvedev kinnitas mulle eile, et Teie allkiri

toob kaasa Venemaa relvajõudude taandumise vastavalt sõlmitud kokkuleppele.

Lugupidamisega
Nicolas Sarkozy”.

Tsitaadi lõpp.

Prantsuse Vabariigi presidendi kantselei lisab alljärgnevad kolm täpsustust:

- Relvarahu dokumendiga kaasnevas kirjas tähendab nimetatud territoorium piirkonda, mis jääb varasemates kokkulepetes määratletud konfliktitsoonis vahe- tussse lähedusse ning mis ei hõlma muid osi Gruusia territooriumist. Kõnealusel dokumendis ette nähtud meetmeid võib rakendada vaid mõne kilomeetri laiuses tsoonis Tshinvali ümbruses konfliktitsoonis.

- Kirjas nimetatud meetmed ei või kuidagi piirata või ohustada liikumis- ja liiklemisvabadust Gruusia peamistel maanteedel ja raudteel.

- Konflikti lahendamise protsessi muid aspekte arutatakse hiljem.

¹ Prantsuse originaal Prantsuse Välisministeeriumi lehelt:

<https://pastel.diplomatie.gouv.fr/editorial/actual/ael2/bulletin.asp?liste=20080818.html#Chapitre5>

2008. aasta Gruusia sõja lõpetamisel mängis Prantsusmaa presidendi Nicolas Sarkozy kuuepunktiline rahuplaan kahtlemata otsustavat rolli. Nimetatud rahuvahendusega – aga samuti USA sõjalaevastiku poolse humanitaarabi sildi all toimunud jõudemonstratsioonita – võinuks sündmused Gruusias võtta veelgi dramaatilisema pöörde. Oli ju Moskva eesmärgiks Gruusia läänemeelse riigipea Mihheil Saakašvili kukutamine ja asendamine Venemaale vastuvõetavama poliitilise figuuriga. See ebaõnnestus suuresti tänu Sarkozy isiklikele ja lääneriikide üldistele pingutustele sõjategevus võimalikult kiiresti peatada. Tbilisi jäi vallutamata ja Saakašvili juhib Gruusiat tänaseni. Veelgi enam, kui sõja eelõhtul oli grusiinide hulgas massiliselt inimesi, kelle meelest Saakašvili pidanuks tagasi astuma, siis Venemaa tungimine Lõuna-Osseetiasse ja Abhaasiasse, rahumeelsete linnade ja külade pommitamine ja rüüstamine, grusiinide aadressil tehtud

valesüüdistused genotsiidist Lõuna-Osseetias ning palju muud sõjaga seonduvat, tõukasid grusiine ühinema ja toetust avaldama oma presidendile, kes ka kõige kuumematel hetkedel keeldus pealinnast lahkumast ning jätkas võitluse juhtimist agressori vastu.

Kogu oma olulisuse juures näitab Sarkozy poolt vahendatud kokkuleppe tekst ometi ka seda, et selles tehakse eelkõige mõõndusi Venemaale, mitte Gruusiale. Seisukoht, nagu oleks Venemaal õigus julgeolekualaste erimeetmete rakendamiseks teatud piirkonnas (mis juriidiliselt ei kuulu mingilgi moel Venemaa koosseisu) on selge järeleandmine tugevamale ehk siis Moskvale. Samuti ei saa kuidagi tugevaks diplomaatiliseks käiguks pidada lahenduse edasilükkamist, delegeerides seda OSCE-le ning teistele rahvusvahelistele organisatsioonidele. Juba naabruses asuva Mägi-Karabahi konflikti saatus samade organisatsioonide

nide lõpmatu vahendamise all pidanuks näitama, et tegemist on taas pigem tugevama kui nõrgema poole huvide arvestamisega.

Praeguseks on sõjast möödas juba piisavalt pikk aeg, et hinnata tollal saavutatud diplomaatilise vahenduse efektiivsust. Otsene sõjategevus on nüüdseks küll lõppenud, kuid samas võib öelda, et paljuski on just Sarkozy rahuplaan avanud Venemaale tee oma kohaloleku põlistamiseks Abhaasias ja Lõuna-Osseetias. Kokkuleppes lootusrikkalt visandatud lahenduste otsimine ja leidmine tulevikus on osutunud aga samasuguseks tupikteks nagu teiste endise Nõukogude Liidu territooriumil asuvate nn külmutatud konfliktide puhul.

Ometi kehtib ilmselt siingi Sarkozy rahuplaani kogu vastuolulisuse peale vaatamata tõdemus: parem halb rahu, kui hea sõda.

Tagliavini raport ja euro langemine

Julia Latõnina

ajakirjanik, Venemaa

Küllap imestavad paljud, miks ma otsustasin Kreeka, täpsemalt küll üle-euroopalise kriisi haripunkti kirjutada veel kord ligi aastavanusest sündmusest – Heidi Tagliavini juhtimisel koostatud Euroopa Liidu raportist Vene-Gruusia sõja kohta.

Asi on selles, et minu arvates on tegemist maailmatahtsa sündmusega. Mõnes mõttes on see isegi tähtsam kui Vene-Gruusia sõda ise. Tagliavini raport on uus München. Ja see on München, millest tuleneb väga palju, sealhulgas praegune Euroopa majanduskrahh.

Kui te rajate oma poliitika ja majanduse valele ja enesepettusele, kui te peate enast siiralt vabaduse kaitsjaks, tegelikult aga mahitate argusest ja ükskõiksusest diktatuuri, kui te peate ennast turumajanduslikuks riigiks, tegelikult aga siplete piasiasjade reglementeerimises ja elate võlgu – siis on tulemused varem või hiljem koletud.

Mulle oli Tagliavini raport šokk. Ma lugesin ja mõtlesin: „Euroopa läks pensionile. Euroopat enam pole.” Tõepoolest, möödus aasta, ja Euroopa lagunebki.

Kõigepealt tuletan meelde raporti sisu. Inimesele, kes ei tea Vene-Gruusia sõja üksikasju, ei jäta raport halba muljet. Raportis ei korrata Vene goebbelslikkusi. Ei öelda, et just USA mahitas Gruusia alatut kallaletungi rahulikule Lõuna-Osseetiale, ei räägita Gruusia raketirünnakust rahulikult magavale linnale, pole juttugi kahest tuhandest tapetud osseedist, kirikutes põletatud neidudest ning maimuke-si lõmastavatest tankidest.

Tõsi, raport ei analüüsi miskipärast neid kuulujutte, ehkki just need olid Vene armee sissetungi ja Gruusia külade etnilise puhastuse ajendiks. Raport vaikib need häbelikult maha: niisama hästi võiks kirjeldada natsismi, mainimata natside väiteid, et juudid joovad kristlaste verd.

Järgneb sõja enda analüüs, ning sõda algas Tagliavini arvates hetkel, kui Gruusia andis löögi Tshinvali pihta. Tõsi küll, samas möönab auväärt komisjon, et sellele

eelnesid mitmesugused keerukad sündmused.

Küsimus proua Tagliavinile. 1941. aasta juunis kuulutas Soome NSV Liidule sõja. Sellele eelnes niisugune piasiasi nagu paljude Soome linnade ja asulate pommitamine, ilma et sõda oleks kuulutatud. Kas proua Tagliavini arvab, et Jätkusõja alguseks tuleb lugeda Soome sõjakuulutust?

Novembris 1939 kuulutas Poola pagulasvalitsus sõja NSV Liidule. Sellele oli eelnud selline piasiasi nagu 52% Poola territooriumi okupeerimine Punaarmee poolt (sõda kuulutamata). Kas proua Tagliavini meelest tuleks sõjaaega hakata arvama sellest hetkest?

Proua Tagliavini paneb toime lausa pöördede maailmapoliitikas, tuues käibe uue sõja määratluse. Sõda alustab see, kes vastab agressori tegudele. See, kui Punaarmee pommitab Helsingit või 20 000 Poola ohvitseri vangistatakse või osseedi „vabatahtlikud” põletavad Gruusia külasid – see pole sõda. Kui sa aga vastad, siis sellega sina, raibe, alustadki sõda. Raporti loogika kohaselt poleks grusiinid pidanud vastu hakkama. Vene tankid jõuavad Gorini – mitte vastu hakata. Jõuavad Ahalgorini – mitte vastu hakata. Aga kui Vene tankid oleksid jõudnud Tshibilisini ja grusiinid oleksid vastanud, siis nad, lurjused, oleksidki sõda alustanud. Laitmatu loogika: kui grusiinid poleks vastu hakanud, poleks sõda olnudki.

Kolmas hämmastav moment: raportis arutatakse kaua, kas „Tshinvali pommitamine ööl vastu 8. augustit” oli Gruusia poolt inimõiguste rikkumine või ei olnud. Jõutakse järeldusele, et oli.

Olen auväärt komisjoniga otsekohe nõus. Nii panemegi kirja. Kahurituli rahuliku linna pihta on inimõiguste rikkumine.

Tegelikult oleksid raportöörid pidanud tuvastama, millistes oludes tulistamine aset leidis. Näiteks välja selgitama, miks viidi mitu päeva enne alatut rünnakut Tshinvalist ära peaaegu kõik tsiviilisikud. Sisse aga toodi seevastu massiliselt ajakirjanikke, kes pidid Gruusia agressiooni kajastama.

Tuvastama, miks Osseetia võimud juba 7. augustil teatasid Dmenisi ja Hetagurovo külade hävitamisest grusiinide poolt. Kui aga tüütud ajakirjanikud kohale sõitsid, siis selgus, et need külad on puutumata, leekides on aga, vastupidi, Gruusia naaberküla Nuli.

Tuvastama, miks Tshinvalis veel 8. augusti õhtul lõbutseti, tähistades Nuli hävitamist, ning blogides kirjutati: „Täidame üleplaaniliste laipadega Gori surnukuuri!” ning mõned tunnid hiljem tunnis Gruusia järsku „rahulikult magavasse Tshinvalisse”.

Ka poleks paha välja selgitada, kus, mida ja kui palju purustati, sest see pidi olema ikka imelik totaalne tulistamine, kui „Izvestija” korrespondent sai selle vaatlemiseks ronida hotelli katusele (!) ning Osseetia minister joosta valitsushoone juurde ja leida, et see põleb. Tema kirjeldusest nähtub, et mitte kogu Tshinvali ei põlenud, kui minister võis takistamatult tänaval joosta.

Jätame need piasiasjad siiski kõrvale. Nõustume, et Gruusial polnud õigust ühtegi mürsku linna pihta lasta. See-eest oli vastaspoolel õigus maha põletada Nuli ja see polnud inimõiguste rikkumine. Vastaspoolel oli õigus tappa Gruusia rahulvavaid – grusiinid vastata ei tohtinud. Vastaspoolel oli õigus 152 mm kaliibriga relvi paugutada, aga sääraseid tühiseid küsimusi, et kust sellised raskerelvad konfliktipiirkonda üldse sattusid, Tagliavini komisjon arutama ei hakka.

Üksainus küsimus siiski: Tshinvalit ei tulistatud ju mitte ainul ööl vastu 8., vaid ka öödel vastu 9. ja 10. augustit – ka siis, kui linnas seisid Gruusia tankid.

Meil on nende pommitamiste kirjeldused, need olid koletud, enam ei jooksnud keegi mööda tänavaid ega roninud hotelikatustele. Just see totaalne tulejõud sundis Gruusia armee linnast lahkuma.

Kes siis ikkagi tegi linna maatasa, kui seal seisid Gruusia tankid? Võib-olla rumalad grusiinid ise? Siis oleks Tagliavini raport pidanud nad küll häbiposti naelutama: umbes nii, et Gruusia fašistide viha osseetide vastu oli nii suur, et hõivanud

linna, heitsid nad otse omaenda lennukite ja jalaväe pihta ka pomme, et aga saaks ka osseete hävitada. Raport peaks häbi-märgistama neetud türanni Saakašvili, kes hullumeelsushoos hävitab oma vägesid.

Kui aga pommitasid Vene väed, kes grusiinne linnast välja tõrjusid, siis peaks raport andma sellele hinnangu. Et näete, Venemaa välisminister Igor Lavrov väitis hiljuti jälle, et Venemaa päästis Lõuna-Osseetias osseetide elusid, mis muidu oleks hävitatud. Nüüd aga selgub hoopiski, et seni, kui grusiinid linnas olid, ei puutunud nad eriti kedagi. Küll aga hävitasid neid ja linnaelanikke taevast sadavad Vene armee pommid ja mürsud. Kui tankide sisenemist ettevalmistav suutikivõlli on sõjakuritegu ja inimõiguste rikkumine, siis kuidas hinnata nende elanike vaippommitamist, keda sa „päästad“?

Mida räägib raport? Mitte midagi. Selle tühise probleemiga ei tegeletagi. Kuigi selle olemasolust on komisjon kahtlema ta teadlik, sest mitte kuskil tekstis pole öeldud „Tshinvali tulistamine“. Komisjon märgib iga kord ära tulistamise aja: „Tshinvali tulistamine ööl vastu 8. au-

gustit“. Muul ajal tulistamine komisjoni ei huvita.

Miks ma seda räägin? Sellepärast, et Tagliavini raportis, nii nagu Müncheni 1938. aasta lepinguski, pole otsest valet. Pole fraase, et Inglismaa ja Prantsusmaa toetavad natsionaal-sotsialismi ideid või et auväärt komisjon jagab kindral Nogovitsõni vaateid, et Gruusia fašistide selja taga seisib Neljas Reich USA näol.

See pole kaasosalus. See on argus. Argus isegi mitte rahvusvahelise diktaatori ees, vaid rahvusvahelise huligaani ees. Selles argusavalduses poleks midagi halba, kui selle kokku kirjutanud inimesed ei pretendeeriks arbiitri rollile. Umbes nii, et teie, grusiinid, olete arusaamatud inimesed, teie venelased, samuti, kuid meie, Euroopa, oleme vahekohus. Meie oleme planeedi südametunnistus.

Nüüd aga tuli välja, et seda südametunnistust pole vaja isegi ära osta või hirmutada. On lihtsalt nii, et see südametunnistus ei viitsi rikkuda suhteid Venemaaga, mis on hulga suurem ja tähtsam kui Gruusia.

Ma pean ütleva, et Euroopa majanduses toimub sama. Mitte Kreeka ei pudene koost. Ja ka euro mitte. Pudeneb koost ennast mingi ajaloolise arusaamatuse tõttu demokraatiaks pidava Euroopa bürokraatliku sotsialismi filosoofia.

Euroopat pole rajanud praegused bürokraadid. Seda pole loonud ei Tagliavinid ega Sarkozyd ega Gazpromi PR-meess Schröder. Selle ehtasid pärast Teist maailmasõda üles nende isad ja vanaisad. Alternatiivina NSV Liidule. Alternatiivina orjusele. Meeldetuletusena, et ei tohi alla kirjutada Müncheni lepingule ega ehitada sotsialismi. Pärast NSV Liidu lõppu on bürokraatia selle Euroopa lühikese ajaga maha mänginud. Selles mõttes on Tagliavini raport ja euro langemine ühe medali kaks külge.

Avaldatud 03.05.2010 Ježednevnoi Žurnalis <http://www.ej.ru> ■

Piraadid on tagasi

Küsimustele vastab Tarmo Kõuts, Riigikogu liige, IRL

Küsis Anneli Kivisiv

Olete Riigikogu liikmena aktiivselt tegelema merejulgeoleku, sealhulgas piraatide teemaga. Sissejuhatuseks küsingi, kuidas ja kus tegutseda on tulnud?

Riigikogu tasemel olen WEU¹ Eesti delegatsiooni juht. Kolme aastaga olen koostanud WEU-le kolm raportit: kaks käsitlevad piraatlust, üks küberjulgeolekut. 2009. aasta detsembris juhtisin ELi julgeoleku ja kaitse 8. kongressi küberjulgeoleku paneeli.

Piraatlus on eksisteerinud merenduses kogu selle ajaloo jooksul. Miks nüüd äkki on teema nii teravalt esile tõusnud? Ja miks Somaalia rannikuvetes toimuv pälvib nii suurt tähelepanu,

kui piraatlus segab tavaliihklust ka mujal maailmameredes?

Piraatlus on tõepoolest eksisteerinud kogu merenduse ajaloo jooksul kõigis maailmamere osades, sh Aafrika rannikul ja loomulikult ka 3700 km pikkusel Somaalia rannikul. Kuid viimastel aastatel on muutunud röövide iseloom – kui veel 1980ndatel rööviti Aafrika ranniku läheduses välisriikide laevadelt kaupa, siis praegu on Somaalia rannikul hakatud organiseeritult võtma laevu kogu meeskonna ja laadungiga pantvangi.

Somaalia erilisus tuleneb seigast, et ta asub väga laevatatava Adeni lahe ääres. Suessi kanali kaudu liigub üle 50% Euroopasse veetavast kütusest. Laevade ründamine on kohalike elanike jaoks saanud tulutoovaks sissetulekuallikaks,

nõutavad lunarahasummad on hiigelsuured (80 miljonit dollarit 2008. aastal) ja risk minimaalne. Rahvusvahelise Merendusbüroo (IMB) andmetel kasvas piraadirünnakute arv selles piirkonnas 2008. aastal 75% võrra, 2009. aastal on kahjuks see arv veelgi tõusnud. Seejuures ei rünnata mitte ainult möödasõitvaid kaubalaevu, vaid ka toiduabi laevu!

Muutused on toimunud ka piraatide taktikas. Nad kasutavad väikseid paate, mis on kiired ja hästi manööverdatavad, kuid nende tegevusulatus on väike. Teiseks on rannikulähedasi kaubalaevu hakatud üha rohkem sõjalaevadega eskortima. Seetõttu on kasutusele võetud „emalaevad“, mis lasevad paadid vette rannikust palju kaugemal. Emalaevadeks on tavaliselt rannavetest kaaperdatud traalerid ja

Erakogu

Afganistani Rahvaarmee väljaõppeharjutusel. 3. veebruar 2010, Riigikogu Riigikaitse komisjoni visiit Afganistani.

need on kohandatud edasiste rünnakute baasiks. Hiljuti tõestati, et piraadid on hakanud end peitma ka ebaseaduslike immigrante kandvate paatide taha, mis teeb nende kohapeal tabamise sõjaväejõududele veelgi raskemaks.

Adeni lahe piraadid muutuvad kõrgtehnoloogilisi seadmeid ja tõhusamaid organisatsioonilisi struktuure kasutusele võttes üha professionaalsemaks. Nad näivad muutuvat agressiivsemaks, olles hankinud kaasaskantavad õhukaitseraketid (MANPADS), millega ähvardavad madalal lendavaid lennukeid ja helikoptereid. Piraatide tegevusala on liikunud ranniku lähedalt India ookeani, kus on juba palju raskem nende tegevust piirata.

Kuidas on maailm nõnda ohtlikult muutunud piraatlusele reageerinud?

Toimiv valitsemine Somaalias lõppes 1991, mil algas verine võimuvõitlus. Praegusel valitsusel pole riigi territooriumi üle praktiliselt mingit kontrolli, millega piraate ohjeldada. Ka ÜRO toetatav Aafrika Liidu missioon Somaalias-

se (AMISOM) on pideva rünnaku all ja pole samuti võimeline olukorda kontrollima. On ilmne, et enne Somaalia sisemise kriisi lahendamist ei teki selles riigis mingeid haldusstruktuure, mille abil piraatlusega efektiivselt võidelda.

Ohu teravnemise üle muretsevad riigid on sunnitud lahendust otsima koostöös. Kõik asjassepuutuvad riigid toetavad ÜRO, ELi ja NATO tegevuskursi kasutada piraatlusega võitlemiseks jõulisemaid meetmeid ja luua õiguslik raamistik, mis võimaldab piraatide laevu hõivata. Pole ju normaalne olukord, kus piraate arreteerida ei või ja nad tuleb sobivate seaduste puudusel vabastada. Ka ELi liikmesriikide seadused on selles küsimuses ajast maha jäänud.

USA on 2002. aastast laiema terrorismivastase operatsiooni osana saatnud India ookeani rahvusvahelise rakkerühma TF 150. Piraatlusevastaste operatsioonide läbiviimiseks moodustati jaanuaris 2009 mereväe rakkerühm TF 151, mille peakorter on Bahreinis ja millesse on kaasatud Singapur, Lõuna-Korea, Türgi,

Ühendkuningriik ja Ühendriigid. Lisaks aprillist 2009 on USA teinud mitu poliitilist algatust: aktiivne osalemine Somaalia rahuvalve- ja arengukonverentsil; ÜROs rahvusvahelise piraatlusega tegeleva kontaktrühma kokkukutsumine; läbirääkimiste algatamine somaali „ametivõimudega“ mitte ainult Mogadishus, vaid ka Puntlandis ja Somaalimaal; valitsuste, laevafirmade ja kindlustuskompaniide vahelise kooskõlastatuse korraldamine.

Üks kõige aktiivsemalt piraatlusevastases võitluses osalevaid riike on Prantsusmaa. Riigi merevägi on juba mitu aastakümnet patrullinud India ookeanil (ALINDIEN) ning kuulub ka TF 150 rühma. Detsembris 2001 kehtestas Prantsusmaa oma mereväe ja laevaomanike koostöös mereliikluse vabatahtliku mereväekontrolli süsteemi protokollid (*protocole de contrôle naval volontaire*, CNV). Toimunud on kaks operatsiooni kaaperdatud jahtide jõuga vabastamiseks ja piraatide arreteerimiseks.

Piraatlusevastaseid operatsioone Adeni lahes toetavad ka Hiina, India, Jaapan,

Scanpix

Piraadivastasesse võitlusesse kaasatakse üha enam sõjalaevu. 19. aprillil ründasid piraadid Somaalia lähistel eksikombel prantsuse sõjalaeva Somme, mis aga lõi rünnaku tagasi ja hõivas seejärel nii piraatide emalaeva kui ka rünnakus osalenud kaatri.

Malaisia, Pakistan, Venemaa, Singapur, Türgi ja teised riigid vastavalt ÜRO julgeolekunõukogu vastu võetud resolutsioonidele. Mõned, nagu Pakistan, Jaapan ja Türgi, on ühinenud TF 151-ga. Teised, nagu Venemaa, Hiina ja India, tegutsevad iseseisvalt, kuid siiski kooskõlastavad oma tegevuse Euroopa jõududega ja TF 151-ga.

Rahvusvahelistest organisatsioonidest tegelevad piraatlusprobleemiga Rahvusvaheline Mereorganisatsioon (IMO), ÜRO, NATO, Euroopa Liit.

IMO on juba 2005. aastast hoiatanud ÜROd piraatluse kasvu eest. IMO eestvedamisel võttis ÜRO julgeolekunõukogu 2008. aastal vastu mitu resolutsiooni⁹.

Jaanuaris 2009 loodi ÜRO julgeolekunõukogu resolutsiooni 1851 põhjal ÜRO peakorteris Somaalia rannikuvete piraatlusega tegelev kontaktrühm (CG-PCS), milles on neli töörühma. Esimene, mille eesistuja on Taani, tegeleb juriidiliste aspektidega ja püüab eelkõige luua piraatlusega tegelevat rahvusvahelist kriminaalkohut. Teine, mille eesistuja on Ühendkuningriik, tegeleb suutlikkuse arendamise, teabejagamise ning militaar-

se ja operatiivse info koordineerimisega. Kolmas, mille eesistuja on Ühendriigid, vastutab kaubandustegevuse kooskõlastamise eest. Neljas, mille eesistuja on Egiptus, tegeleb avaliku teabega. Töörühmad kohtuvad regulaarselt ja nende tegevus on andnud juba tulemusi: New Yorgi deklaratsiooni vastuvõtmine ja kahe erifondi loomine, üks piraatlusealase teabe jagamise piirkondlike keskuste loomiseks ja teine piraatide kohtu ette toomise kulude katmiseks.

2008. aasta oktoobrist on NATO alalised mereväerühmad (SNMG 1 ja 2) Adeni lahes kindlates ajavahemikes kättesaa-

Kaaperdajate poolt laeva hõivamise järel Arctic Sea kaptenisillale kirjutatud laeva uus nimi.

davad, nad osalevad Somaalia vete seires ja WFP laevade eskortimises. Augustist 2009 toimunud operatsiooniga „Ocean Shield” abistati selle piirkonna riike nende oma piraatlusevastase võitluse suutlikkuse arendamisel.

Mida on EL ette võtnud seoses piraatlusküsimustega ja mida plaanitakse teha?

EL on olnud üks jõulisemaid piraatlusprobleemi lahenduste otsijaid. Samas ei ole piirdutud ainult piraatide teemaga, merejulgeolekut käsitletakse laiemalt. Mere kaudu toimub massiline põgenike saabumine ELi lõunapoolsetesse riikidesse ning väga oluline probleem on keskkonnareostuse oht.

ELil on nende probleemide lahendamises olnud edu ja ta on sellesse valdkonda tugevalt investeerinud. Kõige paremini toimib Läänemere-äärsete riikide nii valdkonnapõhine kui ka poliitiline koostöö.

ELi merendusjulgeoleku juhtriikidena on kõige enam esile tõusnud Saksamaa ja Kreeka. Mais toimub ELi koostöö raames Kreekas järgmine Euroopa mere-seire konverents, kuhu olen kutsutud juhutama üht arutelupaneeli. Konverents käsitleb piraatidevastase tegevuse suundi ja meetmeid Somaalia rannikul ning Vahemeres. Viimases ei ole veel tekkinud sellist tihket laevade seiresüsteemi, nagu see praegu Läänemere vetes toimib.

ELi rakendatud meetmeid on üsna palju, seepärast toon neist välja vaid mõned ettevõtmised.

Esimene on kergesti rünnatavate laevade eskortimine. Operatsiooni EU NAVFOR koondnimetusega Atalanta viiakse läbi kuni 500 meremiili kaugusel Somaalia ja naaberriikide rannikust. Septembris 2009 osalesid operatsioonis 13 fregatti (kaasa arvatud üks Norra fregatt), kolm merepatrull-lennukit (kaks Saksamaa ja Hispaania Orion PC3 ja üks Prantsuse Atlantique II) ja Prantsuse AWACS. Missiooni eesmärk on tagada WFP ja kaubalaevade julgeolek Adeni lahes ja Somaalia rannikuvetes. Laevu eskorditakse sõjalaevadega või paigutatakse neile kaitsemeeskonnad.⁴ Viimastel on õigus ka arretereida, pidada kinni või anda üle piraatluse toime pannud isikud, et viia nad kohtu ette.

Kümme liikmesriiki (Belgia, Prantsusmaa, Saksamaa, Kreeka, Itaalia, Ühendkuningriik, Madalmaad, Portugal, Hispaania, Rootsi) teatasid oma toetusest kohe operatsiooni alguses. Seitse neist – Prantsusmaa, Saksamaa, Kreeka, Itaalia, Hispaania, Rootsi ja Ühendkuningriik – toetavad operatsiooni alaliselt. Märtsis 2009 ühines Šveits, suvest Norra, Belgia ja Madalmaad. Horvaatia ja Luksemburg on oma panuse kavandamist lõpetamas.

Lisaks eskortidele on loodud rahvusvaheline andmesidevõrk, mis võimaldab

vahetada peaaegu reaajas teavet kaubalaevade liikluse kohta selles piirkonnas. Samuti saavad osapooled reaajas tegevust koordineerida jututoa kaudu.

Näiteks MSCHOA (Maritime Security Centre - Horn of Africa) levitab olulist teavet piraatluse kohta selles piirkonnas veebilehe kaudu: sellel oli 4500 kasutajat 170 riigist ja kuue kuuga kogus leht 150 000 külastust. Veebileht annab soovitusi laevakaptenitele, juhiseid konvoi moodustamiseks, hoiatusi piraadirünnakute puhul ja edastab uudiseid. Keskuse kaudu saavad kaubalaevad taotleda kaitset: 98% laevadest, kes seda tegid, said Adeni lahe ületatud intsidentideta.

Lisaks on käivitatud tsiviilmissioon nõu ja abi osutamiseks Jeemeni-Somaalia-Keenia piirkonna rannavalve väljaõpetamisel Djiboutis, antakse abi Somaalia õigusliku raamistiku ja piirkondliku koostöö täiustamiseks. ELi rahastatavad ettevõtmised tegelevad sotsiaal- ja majandusküsimustega igal pool Somaalias, kaasa arvatud Puntlandis ja Somaalimaal.

Somaalia valitsusele eraldatakse Somaalia julgeoleku hoidmiseks vajalikke vahendeid, kaasa arvatud palgaraha (umbes 30 miljonit eurot aastas); toetatakse Somaalia saatkonna taasavamist Brüsselis jmt.

¹ Euroopa Julgeoleku- ja Kaitseassamblee / Lääne-Euroopa Liidu (WEU) Assamblee, loodud eesmärgiga ühendada riikide parlamentide seisukohad julgeoleku tagamiseks.

² ÜRO egiidi all varustatakse Maailma Toiduprogrammi raames Somaalia nälgivaid elanikke.

³ Resolutsioon 1814 WTP laevadele eskordi korraldamise kohta; resolutsioon 1816 sõjalaevadele õiguse andmise kohta jälitada piraate Somaalia territoriaalvetesse; resolutsioon 1838 merejulgeoleku patrullala loomise kohta Adeni lahes, mille tulemusena rajati rahvusvaheline soovitatav transiidikoridor; resolutsioon 1846 pikendas resolutsiooni nr 1816 veel üheks aastaks, et võimaldada ellu viia operatsiooni Atalanta.

⁴ Board Protection Teams (BPT) on eriväljaõppega turvameeskonnad laeva kaitsmiseks piraatide rünnakute vastu. Kasutavad mitmesuguseid side-, jälgimis- ja tulirelvaid. ■

Kuidas mõista Läti poliitikat?

Krišjānis Kariņš

*Euroopa Parlamendi saadik
ERP fraktsioon, Läti*

Läti poliitika mõistmiseks tuleb tunda veidi Läti ajalugu, nii Nõukogude okupatsiooni kui ka aega pärast iseseisvumist. Riigi praegust poliitilist süsteemi selgitab see, et Teise maailmasõja jooksul kaotas Läti ligikaudu kolmandiku oma elanikkonnast, mis Nõukogude okupatsiooni ajal asendati kõigist endise Nõukogude Liidu osadest pärit vene keelt kõnelevate sisserändajatega. Sisserändajate arust ei saanud nad mitte välisriiki, vaid vene keelt kõneleva hiiglasliku impeeriumi teise ossa. Kui enne sõda oli vene elanikkonna osatähtsus umbes 8%, siis praegu on umbes 38% Läti elanike emakeeleks vene keel. Ligikaudu 20% Läti 2,2 miljonist elanikust ei räägi siiani riigi ametlikku keelt, läti keelt. Kuigi riigis kehtivad väga liberaalsed naturalisatsiooniseadused, ei ole 16% (rohkem kui 344 000) riigi alalistest elanikest siiani naturaliseerunud ning ei oma seega õigust hääletada. Kõigile lastele, kelle vanemad ei ole naturaliseerunud, kuid kelle alaline elukoht on Lätis, antakse kodakondsus automaatselt nii pea (ja juhul), kui vanemad nad registreerivad. Poliitilise süsteemi mõistmiseks on samuti oluline märkida, et taasiseseisvumisele järgnenud erastamisperioodil ei toimunud majandusliku jõukuse ühtlast jaotamist. Pigem jäi jõukuse võrdlemisi väikese hulga isikute ja „äriklannide” kontrolli alla, kellest mitmed tegelevad aktiivselt poliitikaga.

Läti parteid jagunevad pigem rahvusliku kuuluvuse ja „ärisidemete” (või nende puudumise) alusel, kui sotsiaal-majandusliku poliitilise ideoloogia alusel. Osaliselt seetõttu, et tegemist on väga noore demokraatiaga, osaliselt mõne poliitiliste ambitsioonidega jõuka isiku ebaproportsionaalsele mõjuvõimu tõttu ja osaliselt Nõukogude okupatsiooni raske koorma ning massilise sisserände tõttu endise Nõukogude Liidu eri osadest.

Parteid jagunevad etniliselt „läti” parteideks ja „vene” parteideks. Kummagi laia rühma sees esineb loomulikult poliitilis-

te vaadete täielik spekter, ulatudes üsna radikaalsetest läti rahvuslastest üsna radikaalsete uus-kremlinistideni. Mõlemat rühma iseloomustab see, et nende põhilised valijad tulevad oma keelerühmast – ühtesid hääletavad lätikeelsed valijad, teisi etniliselt kirju rühm venekeelseid valijaid. Kuigi mitmed parteid on eri viisidel üritanud etnilist lõhet ületada, ei ole see kellelgi siiani väga hästi õnnestunud. Riigi tasandil saavad venekeelsed parteid umbes 25% häälest, jättes 75% nn läti parteidele. Siiani on vene parteid olnud riigi tasandil alati opositsioonis. Viimastel kohalikel valimistel 2009. aastal kindlustas venemeelne Saskaņas Centrs endale aga Riia linnapea koha. Nende edu võib seletada nii Riia elanikkonna etnilise koosseisuga kui ka asjaoluga, et Saskaņas Centrs on kolmest parteist koosnev ühendus, mis koondab kõik nende mõjukad poliitikud ühe katuse alla.

Välise vaatleja jaoks võib tekitada segadust ning valijatele võib olla eksitav see, et lätikeelseid parteisid peetakse poliitilisel spektril parempoolseteks ning venekeelseid parteisid vasakpoolseteks. Majanduslikust vaatepunktist ei ole see laiemas, euroopalikus, mõttes lihtsalt tõsi. Tegelikult on enamiku parteide sees esindatud väga erinevad poliitilised seisukohad. Sotsiaaldemokraatlik partei, millel väidetavalt on selge sotsiaal-majanduspoliitika, ei ole kahel viimasel parlamendivalimisel ületanud 5% künnist ning ta ei ole seega olnud parlamendis esindatud kaheksa aastat. Samas ei tähenda see, et sotsiaaldemokraatlikud vaated ja väärtused ei mõjutaks Läti poliitikat. Praktiliselt kõikides parteides on hulk poliitikuid, keda võib nende avalikult omaks võetud poliitiliste vaadete alusel selgelt nimetada sotsiaaldemokraatideks.

Poliitilise spektri nn läti poolel võib parteisid jaotada veel kolmel eri alusel: äriklannid, sisemise demokraatia tase ning sotsiaal- ja majanduspoliitika.

Nn läti parteidest kirjeldatakse kolme parlamendis olevat parteid laias mõttes kui „äriklannide” esindajaid. Need on parteid, mida juhivad Andris Šķēle (Tautas partija (TP) ehk Rahvapartei), Ainārs

Šlesers (Latvijas Pirmā partija (LPP) ehk Läti Esimene Partei) ning Aivars Lembergs (Zaļo un Zemnieku savienība (ZZS) ehk Roheliste ja Talunike Liit). Viimane ei ole küll partei ametlik juht, aga tundub olevat nende kõige mõjukam poliitik ja on nende pikaajaline peaministri kandidaat. Neid kolme poliitikut nimetatakse ajakirjanduses sageli „oligarhideks”, kuna igauks neist kontrollib suuri finantsressursse. Ühegi nimetatud partei kohta ei ole kirjutatud, et neis oleks kõrge sisemise demokraatia tase. Pigem toimub neis ülalt-alla otsustamine vähemalt kõigis olulistes asjades.

Teised parlamendis esindatud nn läti parteid on Jaunais laiks (Uus Aeg; JL), Pilseniskā savienība (Kodanike Liit; PS), Savienība Citai politikai (Teine Poliitika; SCP) ja Tēvzemei un Brīvībai (Isamaa ja Vabaduse Eest; TB). Kõik need neli parteid koosnevad poliitikutest, kes tänu oma tugevatele isiksustele ja nähtava rikkuse puudumisele välistavad võimaluse, et üks isik saavutab täieliku kontrolli. Seega on nad loomu poolst demokraatlikumad parteid. Arvestades erinevate vaadete paljust neis parteides, paistavad väliste vaatlejatele aeg-ajalt loomulikult välja ka sisemised lahkeliid. Tulevaste üleriigiliste valimiste jaoks on JL, PS ja SCP liitunud, et moodustada ühendus Vienotība (Ühtsus). Selle ühenduse jaoks ühine teema on pakkuda alternatiivi „oligarhide” parteidele. TB seab

Scanpix

Valitsuvastased demonstrandid Riias peaministri tööhoone ees 11. detsembril 2009. Inimesed protesteerivad majanduskriisist haaratud riigis eelarvekärbete, hindade tõusu, tööpuuduse ja palkade languse vastu.

oma kõige nähtavamaks väärtuseks läti rahvusliku identiteedi.

Sotsiaal-majanduslikul spektril on nn läti parteidel mitmesuguseid seisukohti. Konservatiivsemad on TP ja LPP, mis on üldiselt suured äritegevuse toetajad. JL ja PS on rohkem tsentristlikud, neis on nii poliitikuid, kes rõhutavad majanduslikku arengut, kui ka poliitikuid, kes rõhutavad sotsiaalset vastutust. ZZS ja TB asuvad võib-olla rohkem majandusliku spektri sotsiaalsel või „vasakul” poolel, samas kui SCP on üritanud olla selgelt mitte-kommunistlik sotsiaalsete väärtuste eeskõneleja. On märkimisväärne, et praegune parteide interaktsioon toimub pigem oligarhide/demokraatia teljel, mitte Euroopa poliitikas tavapärasel konservatiivsuse/liberaalsuse teljel.

Poliitilise spektri vene poolel toimus parteide koondumine juba mitu aastat tagasi, jättes alles vaid kaks parteid: Saskaņas Centrs (K koosmeele Keskus; SC) ja Par Cilvēku tiesībām vienotā Latvijā (Inimõiguste Eest Ühinenud Lätis; PCTVL).

Mõlemad parteid esitlevad ennast sotsiaalküsimustele suunitletud parteidena, kuigi kõiki nende tegevusi ja vaateid ei saa üheselt kirjeldada sotsiaaldemokraatlikena euroopalikus mõttes. Peamine erinevus nende kahe vahel on, et PCTVL on radikaalsemalt venemeelse ja isegi kremlimeelse hoiakuga, samas kui SC varjab avalikkuse eest nii selget seotust. Mõlemad parteid on huvitatud vene keele Läti riigikeelena kasutusele võtmisest ning ei toeta seega riigi ametlikku integratsioonipoliitikat. Nende poliitikud jagavad Venemaa tõlgendust Teise maailmasõja ajaloost ja osalevad regulaarselt Venemaa toetatud poliitilistel ja kultuuriüritustel. Nendest parteidest on Euroopa Parlamenti valitud kolm liiget, kellest kaks (üks SCst, üks PCTVLst) võitlesid aktiivselt Läti iseseisvumise vastu.

Seega on Läti poliitiline spekter lõhestatud mitmel alusel. Vene parteid on ühiselt tegutsedes olnud üsna edukad ja kontrollivad üheskoos vähemalt 25% riigi valijate häältest. Läti parteidele valmis tab koondumine siiani raskusi ja nad on

jagunenud oligarhia/demokraatia teljel. Järgmistel üleriigilistel valimistel 2010. aasta oktoobris võitlevad võimu pärast kolm peamist gruppi: 1) läti nn oligarhiparteid, 2) läti demokraatlikud parteid ja 3) vene parteid. Nende valimiste tulemused otsustavad selgemalt riigi arengu järgmisel neljal aastal. Riigi õnnetuseks valitseb parteide vahel siiani etniline ja ärihuvide lõhe, mis tähendab tugevat vastutuult poliitika arengule traditsioonilisel euroopalikul sotsiaal-majanduslikul mõõtmel. Selline on Läti ajaloo kõrge hind. ■

Põhja-Korea tuumaküsimus: Kaug-Ida krooniline haiguskolle

Priit Arge

Põhja-Korea rahvusvahelisi suhteid on alaliselt iseloomustanud pinged ja ettearvamatus. Alates Korea sõja katkestanud vaherahu sõlmimisest 1953. aastal on Põhja-Korea valitsus olnud praktiliselt isolatsioonis ning muutunud maailma üheks autokraatlikumaks režiimiks. Juriidiliselt on Põhja-Korea tänaseni Lõuna-Koreaga sõjaseisukorras. Riik on siiski säilitanud lähedased sidemed Hiinaga ja vähesel määral ning piiratud valdkondades on arendatud suhteid ka teiste riikidega.

Kahtlused Põhja-Korea sõjalise tuumaprogrammi olemasolu kohta tekkisid juba 1980. aastatel, kuid tõeline kriis lahvatas 1994. aastal, kui Põhja-Korea ähvardas väljuda tuumarelvade leviku tõkestamise lepingust. Sellele avaldusele järgnes USA osa õhu- ja merejõudude koondumine Korea poolsaare ümbrusesse, arvatavasti Yongbyoni tuumareaktori hävitamise eesmärgil.

Siiski püüti tekkinud olukorda leevendada diplomaatilisel teel. Kokkuleppe saavutamise protsessis osales eesotsas USAga ka mitmed teised suurriigid ning KEDO (Korea poolsaare Energia Arengu Organisatsioon), kuhu kuuluvad lisaks USA-le ka Jaapan ja Lõuna-Korea.

Samal aastal sõlmitigi USA ja Põhja-Korea vahel nn kokkulepitud töökava kokkulepe (*Agreed Framework between the United States of America and the Democratic People's Republic of Korea*).

Sõlmitud pakt ei kujutanud endast tavapärasest rahvusvahelist lepingut ega juriidiliselt siduvat kokkulepet, mistõttu see ei vajanud USA Senati heakskiitu. ÜRO Julgeolekunõukogu kirjeldas saavutatud kokkulepet kui mittesiduvat poliitilist hea tahte avaldust kahe riigi poolt.

Pakt nägi ette Yongbyoni reaktori sulgemise ja selle asendamise 2003. aastaks kahe kergeveel töötava tuumaelektrijaamaga, projekti maksumuseks hinnati ligikaudselt 4 miljardit dollarit. Samuti

pidi Põhja-Koreale igal aastal tasuta tarnitama 500 000 tonni raskekütust elektri ja sooja tootmiseks.

Väidetavalt nõustus USA presidendi Bill Clintoni administratsioon paktiga, kuna usuti Põhja-Korea režiimi kokkuvõrisesse enne tuumajaamade projekti täideviimist. Selliseks lootusteks andis alust ka Põhja-Korea liidri Kim Il-sungi hiljutine surm.

Paljude analüütikute arvates nõustus Põhja-Korea tuumarelvastusprogrammi lõpetamisega tänu USA lubadusele lõpetada majandussanktsioonid, mis olid Põhja-Koreale kehtestatud Korea sõja lõpetanud vaherahu sõlmimisel 1953. aastal.

Kongressi vastuseisu tõttu USA oma-poolsest lubadusest kinni pidada ei saanud. Vabariiklastest Kongressi liikmed pidasid pakki ja sellega seatud tingimuste täitmist põhjendamatuks järeleandmispoliitikaks. Alates 1996. aastast eraldas Kongress küll pakki tingimuste täitmiseks raha, kuid paraku mitte alati vajalikus koguses, mistõttu toornafta saadetsid jäid regulaarselt hiljaks.

Tuumajaamade väljavahetamiseks oli vajalik rahvusvaheline finantseerimine, ametlikke võimalusi selle elluviimiseks ei olnud aga kuni 1998. aastani ning selleks ajaks olid hilinemised Põhja-Korea juba marru ajanud. Samuti olid tööd reaktorite paigaldamiseks ametlikult alanud 1997. aastal, kuid tegelik rahastamine oli planeeritud alles 2000. aastast alates. 1998. aastal teataski Põhja-Korea, et alustab uuesti tuumaprogrammiga, kui USA ei suuda kergeveel reaktoreid paigaldada.

Lahkarvamused pakki tingimuste täitmise ulatuse kohta Põhja-Korea ja USA vahel üha süvenesid. 1999. aastal kehtisid majandussanktsioonid Põhja-Korea vastu endiselt ja täismahulist diplomaatilist suhtlust USAga ei toimunud. USA jätkas lisatõendite nõudmist tuumaprogrammi lõpetamise kohta ja süüdistas Põhja-

Koread programmi salajases jätkamises. 2002. aastal algas kergeveel reaktorite paigaldamine, mis pidid pakki järgi olema töövalmis juba 2003. aastal, kuid tööd seisati uuesti määramata ajaks. Oktoobris 2002 külastas Põhja-Koread USA riigidelegatsioon asevälisminister James A. Kelly juhtimisel. Kohtumise eesmärk oli nõuda selgitust USA kahtlustele Põhja-Korea tuumaprogrammi jätkumise kohta. Asetleidnud kohtumise kirjeldused on erinevad. USA väidete kohaselt tunnistab Põhja-Korea tuumarelvaks vajaliku uraanirikastamise programmi olemasolu. Põhja-Korea hinnangul ei esitanud USA aga mingeid vastavaid tõendeid. Samas väitis Põhja-Korea, et sõltumatu riigina on tal õigus omada tuumarelvade enesekaitseks, mõõndes, et sel ajahetkel neil taolised relvad puuduvad. Kahe riigi vahelised suhted, mis veel mõni aasta tagasi olid paistnud üsnagi lootustandvad, muutusid pärast seda kohtumist avalikuks vastasseisuks.

2003. aasta jaanuaris teatas Põhja-Korea oma taganemisest tuumarelvade leviku tõkestamise lepingust. Samal aastal nõudis Põhja-Korea kahepoolsete läbirääkimiste alustamist USAga, kuid nõustus lõpuks osalema kuuepoolsetel läbirääkimistel USA, Lõuna-Korea, Hiina, Venemaa ja Jaapaniga, mis leidsid esmakord-

Scanpix

Põhja-Korea liider Kim Jong-Il inspekteerib ehitamisjärgus Huichoni elektrijaama. Põhja-Korea on olnud üks maailma püsivamaid pingekoldeid alates Korea sõja puhkemisest 1950. aastal. Praegu pingestab rahvusvahelisi suhteid Ida-Aasias Põhja-Korea tuumaprogramm, aga ka Põhja-Korea pidevad ähvardused Lõuna-Korea, Jaapani ja USA aadressil. Režiim on püüdnud võimul tänu Hiina majanduslikule ja poliitilisele toetusele.

selt aset 2003. aasta augustis. 2005. aasta veebruaris tunnistas Põhja-Korea esmakordselt tuumarelvade olemist.

2006. aastal viis Põhja-Korea läbi esimese tuumakatsetuse. USA luureallikate hinnangul oli Põhja-Korea suutnud valmistada mõned lihtsamad tüüpi tuumaseadeldised. Tuumakatsetusele järgnenud pingetele püüti lahendust leida 2007. aasta veebruaris toimunud kohtumisel, mille eesmärgiks olid USA ja Põhja-Korea suhete normaliseerimine ning Jaapani ja Põhja-Korea vahelise diplomaatilise suhtluse edendamine eeldusel, et Põhja-Korea külmutab tegevuse Yongbyoni tuumajaamas.

Ajavahemikul 2003–2007 toimunud kuuepoolsete kohtumised ei olnud kuigi tulemusrikkad. Läbimurre saavutati viimaks 8.–13. veebruaril 2007 toimunud kohtumisel, mil Põhja-Korea nõustus tuumarelvastuse hävitamisega vastutasuks majandusliku abi, kütuse ja suhete normaliseerimise eest USA ja Jaapaniga.

Kuuepoolsete läbirääkimiste põhilised raskuspunktid olid järgmised:

- Julgeolekugarantii. Põhja-Korea tõstatas teema 2001. aastal, mil USAs tuli võimule G. W. Bushi administratsioon. Põhja-Korea pidas Bushi administratsiooni enda suhtes vaenulikult meelestatuks ning süüdistas USA-d plaanides kukutada Põhja-Korea valitsus sõjalise jõu abil. Süüdistused hoogustusid märgatavalt pärast 2002. aastat, kui G. W. Bush nimetas Põhja-Koread osaks nn kurjuse teljest.
- Tuumaenergia rahumeelne kasutamine. Tuumarelvade leviku tõkestamise lepingu alusel on riikidel lubatud tuumaenergia kasutamine rahumeelsetel eesmärkidel, Põhja-Korea kasutas nimetatud klauslit oma tuumaprogrammi kattevarjuna, ülejäänud läbirääkimistel osalejad nõudsid kinnitust ning kontrolli võimalusi, et välistada selle stsenaariumi kordumine.
- Diplomaatilised suhted. Põhja-Korea soovis diplomaatilise suhtluse normaliseerimist vastutasuks tuumaprogrammi lõpetamise eest. USA on vahelduva eduga olnud nimetatud tingimusega nõus eeldusel, et Põhja-Korea tuumarelvastuse desarmeerimine on lõplik ning kontrollitav.
- Majanduslikud sanktsioonid ja kaubanduse taastamine. USA on Põhja-Koreale kehtestanud rängad majandussanktsioonid, karistamaks Põhja-Korea soovimatust tuumarelvadest loobuda. Lisaks on ka teised läbirääkimistel osalejad ühinenud sanktsioonidega ning isegi Hiina on külmutanud oma pankades olevaid Põhja-Korea arveid. ÜRO kehtestas 9. oktoobril 2007 oma resolutsiooniga nr 1718 Põhja-Koreale ka omapoolsete sanktsioonid, keelates muu hulgas kõigi luksuskaupade Põhja-Koreasse eksportimise. Soovides tõsta Põhja-Korea huvi läbirääkimiste vastu, avas USA 2007. aastal siiski oma pankades

seni külmutatud Põhja-Korea panga-
arved.

- Kinnitav ja täielik tuumarelvadest loobumine. Kuuepoolsete läbirääkimiste osapoolte seisukohad on ses küsimuses erinevad. USA ja Jaapani seisukoht on, et Põhja-Korea peab täielikult loobuma tuumarelvadest ja nende tootmise võimest ning need sammud peavad olema kõigi läbirääkimistel osalevate riikide poolt kontrollitavad. Selle tingimuse täitmist peavad USA ja Jaapan eelduseks Põhja-Koreale majandusliku abi andmisele ja muudele tuumarelvadest loobumise eest lubatud tingimuste täitmisele.
- Hiina ja Venemaa on nõustunud leebema, järkjärgulise tuumarelvastusest loobumise programmiga, mille kohaselt kuuepoolsete läbirääkimiste liikmed premeerisid abi andmisega

Põhja-Koread pärast iga desarmeerimiseta-
pist teostamist.

- Põhja-Korea soovib enne tuumarelvastuse vähendamise ja hävitamise alustamist, et USA täidaks teatavad tingimused. Põhja-Korea näeb tuumarelvastust kui ainsat heidutust USA rünnaku ennetamisel.

Diplomaatilisi püüdlusi Põhja-Korea tuumarelvaküsimuse lahendamiseks raskendavad regiooni riikide erinevad huvid ja eesmärgid. Keegi piirkonna riikidest ei soovi tuumarelvaga varustatud Põhja-Koread. Jaapan ja Lõuna-Korea muretsuvad ennekõike Põhja-Korea vastulõikide pärast võimaliku sõjalise konflikt puhkemise korral. Hiina ja Lõuna-Korea kardavad ka majanduslikke ja sotsiaalseid tagajärgi, mida Põhja-Korea valitsuse kokkukukkumine endaga paratamatult kaasa tooks.

Endised Lõuna-Korea vasakpoolse valitsuse liikmed ning mitmed teadlased ja analüütikud on väitnud, et Põhja-Korea kasutab oma tuumarelvade ennekõike poliitilise relvana, et alustada suhete normaliseerimist USA, Lõuna-Korea ja Jaapaniga ning lõpetada aastakümneid kestnud majandusembargo. Taolisi väiteid esitades tuginetakse ennekõike argumentidele, et tuumarelvade olemasolu on tegelikkuses ainuke põhjus, mis on toonud nimetatud riigid läbirääkimiste laua taha.

Alates 2009. aasta jaanuarist on Põhja-Korea esinenud üha sõjakamate avaldustega Lõuna-Korea aadressil. Põhja-Korea on tänaseks katkestanud kõik Lõuna-Koreaga sõlmitud lepingud ning kuulutanud, et riikidevahelised pinged võivad lähitulevikus lahingutegevuseks üle kanduda. Isiklikult arvan, et tegemist ei ole millegi muu kui Põhja-Korea sõnumiga uuele USA presidendile ning sooviga läbirääkimiste jätkumisel lõpuks oma eesmärgid saavutada. ■

Postsovetliku kodanikuühiskonna kujunemise eripäradest Leedu moodi¹

Kęstutis K. Girnius

ajaloolane, Vilniuse Ülikooli professor

Ühendava jõu otsingul

Poliitikas valitsev tõrksameelsus mõjutas kogu avalikku elu ning tekitas kodanikuühiskonnas usaldamatuse õhkkonna. Tagajärjed oleksid ehk võinud olla kergemad, kui Leedus oleks leidunud organisatsioon või isik, kes oleks suutnud erimeelsused ületada ning oleks koondanud rahva ühise eesmärgi nimel. Kuid kõige tõenäolisemad kandidaadid selle ülesande täitmiseks – Sajūdis, katoliku kirik ning president – ei ole sellega hakkama saanud.

Sajūdis oli selle loomisest kuni Nõukogude Liidu lagunemiseni rahva hääl. Sajūdis suutis väga osavalt rahva ühendada, võtta vastu kõik, kes soovisid osaleda ning samas minimeerida konkureerivate jõudude konfliktid ja sisetülid. Kuid pärast lõplikku võitu, s.t iseseisvuse taastamist, varises Sajūdis vastastikuste süüdistuste tulva all kokku. Praeguseks

on see unustatud, kuid 1992. aasta suvel oli lõhe nii ületamatu, et Landsbergise toetajad, kes olid jäänud vähemusse, boikoteerisid parlamendi tööd ja kohtusid eraldi ruumis.

Poliitikud räägivad endiselt Sajūdisest vaimust ning endised aktiivsed liikmed soovivad selle taassündi. Liikumise 20. sünnipäeval eelmisel aastal tehti pingutusi selle taaselustamiseks, kuid asjata.

Katoliku kirik oli teine institutsioon, millele lootused keskendusid, ning näis, et tema ülesanne on juhtida rahvuslikku ja usulist ärkamist. Enamik leedulasi loeb end katoliiklaseks. Jõulude ja ülestõusmispuhade ajal käib kirikus üllatavalt palju rahvast, samuti soovivad inimesed valdavalt, et tähtsamad elusündmused kinnitaks kiriklik talitus. Arvamusküsitluste tulemustest nähtub järjekindlalt, et katoliku kirik on üks usaldusväärsemaid või isegi kõige usaldusväärsem institutsioon Leedus. Kuid kiriku toetamine on pigem harjumus kui veendumus.

Nõukogude ajal oli valitsuse peamine soov kirik rahvast kaugendada ning muuta kirik tähtsusetuks „kultuseenriks”, kes tegeleb kitsalt piiritletud religioossete vajadustega. See oli üks vähe-
seid valdkondi, kus nõukogude võim edu saavutas. Katoliiklased jäeti isolatsiooni

Scampix

Leedu ärimehe Viliumas Malinauskase poolt rajatud Grutase Park on tänu Nõukogude okupatsiooniperioodi mälestusmärkide kollektsioonile saanud rahva hulgas hüüdnime Stalini maailm. Pildil poseerivad inimesed Stalini hiigelkju ees.

ning koguduseelu piirdus usutalitustega ning sellel ei olnud enam elutähtsat kogukondlikku ulatust. Katoliiklikke intellektuaale on vähe ning nad ei ole kuigi mõjukad. Kirik on üldiselt meedia suhtes vaenulikult meelestatud ja kahtlustav ning meedia vastab talle samaga. Kirikut samastati ja ka kirik ise samastas end Leedu Kristlik-Demokraatliku Partei-ga. See oli kehv valik. Aastaks 2000 oli partei pärast aastaid kestnud vihaseid ja häbiväärseid sisevaidlusi kokku varisenud ning on praeguseks ühinenud võimul oleva Konservatiivse Partei-ga.

Nagu ma mainisin, on paljudel leedulastel teataval määral usulisi tundeid ning nad toetavad kirikut. Kuid seda niikaua, kuni kirik ei avalda arvamust olulistel teemadel. Usulised tunded taanduvad kiiresti ükskõiksuseks või muutuvad isegi teravaks kirikuvastasuseks juhul, kui kirik võtab vaidlusalusel teemal ebapopulaarse seisukoha. Kui kirik julgeb väljendada abordivastast seisukohta, nõuda pornograafia piiramist, kritiseerida tänapäeva moraali või nõuda traditsioonilist perekonnamudelit toetavaid seadusi, siis tabab teda halastamatu kriitika ning teda süüdistatakse selles, et ta üritab suruda pimedat usku peale nüüdisaja inimestele ning piirata nende mõtte- ja tegutsemisvabadust. Isegi arvamus, et Vilniuse katedraali kõrval asuvat väljakut ei peaks

kasutama rokikontsertide korraldamiseks, vallandas sõimuvalingu. Sellisel juhul saab kohe selgeks, et kirik ei käsuta diviise ega rügemente vaid ainult väikesi salku.

Kirik on jäänud marginaalseks, tema tegevusvaldkond piirub inimeste privaatsfääri-ga ja kombetalitustega ning aeg-ajalt kasutatakse teda avalikuks religioossuse demonstratsiooniks. Marginaalne institutsioon ei saa olla solidaarsuse kese.

Kolmas potentsiaalne kandidaat oli president. Selleks et tagada presidendi erapooletus ning üleolek igapäevastest näaklustest, sätestab Leedu põhiseadus, et president ei tohi kuuluda ühtegi parteisse. Eesmärk on üllas, selle tulemused aga proosalisemad. Pärast presidendiks valimist peatas Brazauskas oma liikmesuse LDDPs, kuid tal ei õnnestunud muutuda erapooletuks poliitikuks. Tegelikult jäi ta mitteametlikult oma partei esimeheks, konsulteeris harva opositsiooni esindajatega ning peaaegu igas olulisemas vaidluses asus ta oma endiste parteikaaslaste poolele.

Valdas Adamkus, kelle teine viieaastane ametiaeg lõppeb vähem kui kahe kuu pärast, oli parteitu poliitik. Nagu Brazauskasel nii on ka tema usaldusreiting olnud väga kõrge, tavaliselt rohkem kui kaks

korda kõrgem kui parlamendil ja valitsusel. Tal on õnnestunud jääda erapooletuks, kuid selle hind on olnud kõrge, eriti teisel ametiajal. Temast on saanud tähtsusetu tegelane. Adamkus on sageli ennast vabandanud väitega, et põhiseadus ei ole talle andnud piisavaid volitusi, ning on jätnud käsitlemata enamiku aktuaalsetest teemadest. Seetõttu on temast saanud pigem poliitika vaatleja kui üks selle peamistest kujundajatest. Adamkus on olnud üsna aktiivne välispoliitikas ning enamik leedulasi usaldab teda endiselt. Kuid vähesed vaatavad presidendi poole siis, kui arutatakse vastuolulisi küsimusi ning veel vähem inimesi ootab, et president otsustavalt sekkuks. Presidendi ametiaja viimased kolm aastat on riik lihtsalt triivinud, kuid Adamkus on seda ainult eemalt jälginud.

Identiteedi, väärtuste ja traditsioonide puuduses

Ning lõpuks ei ole Leedul selget minapilti. Kommentaatorid, intellektuaalid ja poliitikud on igatsevalt rääkinud vajadusest elustada traditsioonilised väärtused ja tõed ning leida sellised põhimõtted, mis võiksid leedulasi ühendada ning annaksid neile ühise eesmärgi tunde. Eesmärk on jällegi üllas, kuid võib-olla saavutamatu.

Valitsuse rahastatud komisjonile tehti ülesandeks leida Leedu märk, s.t sümbol või mõte, mida saaks kasutada reklaamikampaaniates ning muudes algatustes, et tutvustada Leedut maailmale, meelitada riiki välisinvestoreid, turiste jt. Eelmise aasta alguses tutvustati töö tulemust: Leedu on *drąsi šalis* ehk vapper riik. Öelda, et Leedu on vapper, ei tähenda suurt midagi. See on mugav kliše, mis küll rahuldab rahvuslikku edevust, kuid ei too esile mingit olulist erinevust Leedu ja tema naabrite vahel. Leedulased võivad tunda uhkust selle üle, et nad kiirendasid Nõukogude Liidu lagunemist ning et nende sihikindlus iseseisvuse taotlemisel ei vankunud ka siis, kui Moskva võttis appi majandusblokaadi, ähvardused ja hirmutamistaktika ning lõpuks kasutas ka jõudu. Leedu tootis ka rohkem oma kirjastuse (*samizdat*) väljaandeid ning võib-olla ka rohkem teisitimõtlejaid elaniku kohta kui teised liiduvabariigid. Kuid sama tähendusrikas on ka see, et teisitimõtlejate kohtuprotsesside ajal olid kohtusaalid tühjad ning ükski intellektuaal ei väljendanud avalikult oma poole-

hoidu. Samas tulid akadeemik Sahharov ja teised Vene intellektuaalid Sergei Kovaljovi kohtuprotsessi ajaks Vilniusesse.

Sama keeruline on määratleda Leedu traditsioone ja väärtusi. Sajandeid olid leedulased katoliku usku talupojad ning nende traditsioonid ja väärtused olid eelkõige seotud religiooni ja põlluharimisega. Kuid nüüd on see kõik minevik.

Ilmalikustumine ja globaliseerumine on mõjutanud ka teisi Euroopa rahvaid ning asendanud ja muutnud traditsioonilisi väärtusi ja vourusi. Ka kõige paremate tingimuste juures on üleminek talupojakuultuurilt nüüdisaegsele linnakultuurile ning selle väärtustele väga keeruline ja valuline protsess. Kuid iseseisvatel rahvastel on võimalik seda protsessi kontrollida ja mahendada, anda sellele teatav vaimus ja sisu, seedita seda. Ning üritada seda kohandada, kui mõni suundumus näib eriti vale või hukatuslik.

Mõned rahvad on säilitanud vanad ja traditsioonilised väärtused. Hollandlased sallivuse, sakslased korraarmastuse, ameeriklased teatava ärsuse. Hollandi sallivuse juured ulatuvad 17. sajandisse, mil kalvinistidest koosnev valitsev eliit lubas katoliiklastel ja protestantidest lahusulistel täita oma usukombeid juhul, kui nad tegid seda tagasihoidlikult ja märkamatu. Ametivõimud teadsid väga hästi, kus asusid n-õ salajased katoliku kirikud, millest üks on siiani Amsterdamis alles. Sallivus võidutses, sest seda kaitsesid ja edendasid nii õigussüsteem kui ka koolid, perekonnad, kogukond-

likud rühmad ning ühiskond tervikuna. Neid, kes tahtsid usulisi või muid teisitimõtlejaid taga kiusata, ei toetatud. Õiguskultuur selle sõna kõige laiemas tähenduses on eriti tähtis, kuna just see määrab kindlaks avaliku elu üldise raamistikuga ning mõjutab enamikku ühiskondliku arengu aspekte.

Rahvuslikud tunnused ja väärtused muutuvad sajanditega eelkõige iseseisvate rahvaste juures, kelle eliit need heaks kiidab ja neid toetab. Me ei tea, millised oleksid hollandlased praegu, kui natside okupatsioon oleks viie aasta asemel kestnud viiskümmend aastat või kui Holland oleks Hispaania võimu alt vabanenud 18. sajandi lõpul ja mitte 16. sajandil.

Leedul ei vedanud. Pärast 120 aastat Tsaari-Venemaa võimu all oli Leedu vaid 20 aastat iseseisev, enne kui algas veeligil julmem okupatsioon, mis kestis 50 aastat. Leedu oli okupeeritud ning okupatsioonivõimu kinnismõte oli hävitada nii religioon kui ka talupoja- ja külaelu, mis olid Leedu elukorralduse alustalad. Selles suhtes oli nõukogude võimu fanatism vankumatu ning venelastele, keda muudel elualadel võidi eelistada, ei tehtud mingeid erandeid. Kommunistliku partei rünnak õigeusle ja Venemaa külaelule oli jõuline ja järjekindel, kuna nii usklike kui ka talupoegi peeti parandamatuteks nõukogude võimu vastasteks. Õigeusklik Vene talupoeg kannatas sama palju kui katoliiklasest Leedu väikemaapidaja.

Leedu kommunistid olid nii leppimatult religiooni vastu, et 1987. aasta lõpus, kui muutuste tuuled juba puhusid, avaldas partei ideoloogiasekretär Lionigas Sepeytys ajakirjas Komunistas artikli, milles ta kutsus üles tõhusamale ateistlikule õpetusele ning senisest suuremale pingutusele luua uusi perekondlikke traditsioone. Nn uued traditsioonid ei juurdunud, kuid vanad kadusid. Seetõttu ei ole midagi imestamapanevat selles, et nii igatsevalt räägitakse väärtustest ja traditsioonidest, kuid nende leidmine on väga keeruline.

Minu ettekande üldine meeleolu ei ole olnud just väga optimistlik, ehkki ma olen ettevaatlik optimist. Leedu saab kindlasti hakkama kodanikuühiskonna loomisega ja demokraatliku kultuuri juurutamisega, kuid peab seda tegema protsessi lihtsustavate väärtuste ja institutsioonide toeta. Usalduse ja solidaarsuse ülesehitamine, mis on tõsine töö ka headel aegadel, peab toimuma üldises küünilisuse ja fatalistliku käegalöömise õhkkonnas. Praegused majandusraskused teevad selle ülesande veel keerulisemaks, kuna eri huvigrupid taotleavad eeliskohtlemist. Seni on konservatiivne valitsus näidanud tõelist muret ühiskonna nõrgemate pärast ning otsus vähendada palkasid, mitte töökohti on tark otsus. Põlvkondade vahetus ning aktiivsem ja populaarsem president võiksid samuti positiivselt mõjuda. Kui positiivselt, seda näeme tulevikus.

¹ Ettekande 2. osa. Konverents „Euroopa ühinemine - totalitarismist demokraatiasse Ida-Euroopa kogemusel“, 21.05.2009. 1. osa avaldatud Maailma Vaates nr 10. ■

Koolituskeskus Pro Patria, Robert Schumani Fond, Balti Vene Uuringute Keskus ja Euroopa Parlamendi saadik Tunne Kelam esitlevad:

TEINE MAAILMASÕDA – TEGEMATA JÄRELDUSED

Reedel, 21. mail 2010 kell 10:00-16:00 Rahvusraamatukogu konverentsisaalis.
Konverents käsitleb lähiajaloo tagajärgede mõju tänapäevapoliitika kujundamisele.

Esinevad rahvusvaheliselt tunnustatud ajaloolased **Mark Solonin** ja **Nikita Petrov** (Venemaa), **Misha Shauli** (Iisrael), **Richard Raack** (USA), **Ivo Samson** (Slovakkia), **Victor Suvorov** (Suurbritannia) ning **Jaak Valge** ja **Mart Laar**. Konverentsi juhivad **Tunne Kelam** ja **Marko Mihkelson**.

Töökeeled: eesti, inglise ja vene keel. Sünkroontõlge.
Info ja registreerimine: tel 5345 8901 ja 773 4201; e-post: kaja.villem@irl.ee

Maailma Vaate II. numbris jätkame 2009 kevadel toimunud esseekonkursi „Minu riik Euroopas“ võidutööde avaldamist.

Minu riik Euroopas

In varietate concordia (Ühtsus mitmekesisuses). / Euroopa Liidu moto /

Nikita Volkotrub

Tallinna Õismäe Vene Lütseum

Euroopa Liit on väga mitmekesine – selles on 27 riiki ja 23 ametlikku keelt. ELi vanad liikmed on juba hõivanud oma niši ühises Euroopa kodus. Nii näiteks on Saksamaa, Itaalia ja Prantsusmaa Euroopa tööstuskeskused. Nende riikide territooriumil asub kõige rohkem Euroopa tehaseid ja tööstusparke. Taani on Euroopa põllumajanduskeskus. Nagu Sitsiilia Vanas Roomas, nii varustab Taani oma põldude toodanguga kõiki Euroopa Liidu maid. Beneluxi maad kujutavad endast Euroopa kultuuri- ja finantskeskust. Belgia, Hollandi ja Luksemburgi edukas finantspoliitika toob sinna kokku paljude Euroopas tegutsevate korporatsioonide rahavood. Hispaania, Prantsusmaa, Itaalia ja Kreeka on veini, puuviljade, oliivide ja teiste Vahemere ümbruse majanduse saaduste peamised tarbijad. Missuguse koha on juba kindlalt hõivanud üks või teine riik – ELi vana liige – selle üle võib arutleda lõputult. Väga palju võiks rääkida ka nende riikide kultuuri- ja teadussaavutustest, näiteks monarhistlikest traditsioonidest Suurbritannias ja Hispaanias, või Madalamaa-des asuva Euroopa kosmoseuuringute ja -tehnoloogiate keskuse teaduslikust edust. Kuid käesolevas essees tahaksin kogu tähelepanu koondada Eestile – riigile, kellel seisab alles ees väärilise koha leidmine Euroopa Liidus. Eesti poliitikas ja majanduses tehtavatest otsustest sõltub edaspidi meie roll Euroopas.

Riigi elu seisab mitmel tugisambal: poliitiline ja riiklik kord, majandussüsteem, kultuurielu ja teaduslik areng. Kõigepealt tahaks vaadelda Eesti poliitilist süsteemi. Meie riik on liberaalse poliitilise süsteemiga demokraatlik riik. Igal kodanikul on võimalik mõjutada poliitilisi otsuseid, õigus valida ja olla valitud võimuorganitesse. Eesti elanikkond toetab seda poliitilist süsteemi ja see süsteem on tervikuna õiglane. Eriti mõjus on asjaolu, et meie riigis viidi esimesena läbi

elektrooniline hääletamine. Enamgi veel – elektrooniline hääletussüsteem tunnistati edukaks, mõistlikuks ja valijate aega säästvaks. Mulle meeldib ka see, et Eestis on portaal eesti.ee, mis on mugav nii tavakodanikele kui ka riigiametnikele. Portaalist võib lihtsalt ja mugavalt saada mis tahes informatsiooni, mis puudutab riigivõimu ja kodanike küsimusi. Meie infotehnoloogiaalased edusammud riigi juhtimises võiks omaks võtta ka ülejäänud Euroopa. Mida kasulikku aga saaksime üle võtta teiste Euroopa Liidu riikide saavutustest? Leian, et kõige kasulikuid kogemusi võib Eesti leida integratsiooni valdkonnas. Integratsioon viidi edukalt läbi Prantsusmaal ja Inglismaal. Nendes endistes koloniaalriikides on sulandunud rahvuslikku ühiskonda suur hulk immigrante. Pole juhuslik, et paljud Alžeerias pärit immigrandid nimetavad end pärast mõnda aega Prantsusmaal elamist prantslasteks. Sama toimub Suurbritannias elavate ümberasujatega Indiast. Tahaks väga, et ka venekeelne elanikkond Eestis tunneks end eestimaalastena ja oleks selle üle uhke. Riigikorraldusest kõneldes meenutan meie edusamme ametnike ja kodanike vahelise suhtluse valdkonnas. Selleks on näiteks võimalus esitada mis tahes ameti mis tahes spetsialistile küsimusi elektronpostiga või eritelefonil. Konkreetselt tahaksin rääkida Tolli- ja Maksuametist. Siin on loodud väga mugav elektrooniline süsteem maksude deklareerimiseks ja asjakohase info hankimiseks. Ettevõtluses tegutseva inimesena väidan veendunult, et Internetis deklareerimise võimalus lihtsustab tunduvalt ettevõtjate, eriti alustavate ettevõtjate elu.

Väga oluline tähtsus on Eesti majanduspoliitikal. Majanduse arengutasemest sõltuvad Eesti riigitulud ja selle kaudu ka terve riigi heaolu. Pean Eesti majanduses valitud arenguteed meie maale kõige sobivamaks. Selleks on mõistlik maksustamispoliitika ja suur atraktiivsus välisinvestorite jaoks. Esimesed sammud selles suunas on juba astunud – Eesti

saamine Euroopa Liidu liikmeks kasvatas kaubavahetuse mahtu meie maa ja teiste Euroopa riikide vahel. Peale selle suurendas liikmeksolemist Euroopast pärit investeringute mahtu Eestis (selgeks näiteks on 2005.–2007. aastate kinnisvarabuuri, mille põhjustas välisraha sissevool). Kahju on vaid sellest, et investorid paigutasid raha peamiselt krediidi- ja hüpoteegiturgedesse, kuid nüüd, kinnisvaramulli lõhkemise järel, tekkis meil reaalne võimalus arendada oma majandust õiges suunas. Eduka arengu nimel pean vajalikuks, et Eesti muutuks väga madalate maksudega riigiks. Selgitan. Euroopa firmade jaoks ei ole suurt vahet, kas pidada peakorterit ühes või teises Euroopa riigis, üheski parameetris peale maksude. Lubage veel kord rõhutada, et praktiliselt ainus asi, millest ELi suurkompaniid oma firmade registreerimisel ühes või teises riigis lähtuvad, on maksumäärade küsimus. Seepärast ongi nii populaarsed *off-shore* territooriumid nagu Küpros, Singapur või Kaimanisaared. Seal aga, kuhu voolavad suurkorporatsioonide finantsid, pulbitseb ärielu, seal on alati vahendeid majanduse arendamiseks. Madalaid makse ei vaja mitte ainult ettevõtteid, vaid ka eraisikuid, sest see stimuleeriks ettevõtlikke inimesi asutama uusi ettevõtteid ja investeerima. Olen täiesti veendunud, et Eesti peab vä-

lisraha ligimeelitamiseks täitma veel ühe tingimuse – võtma kasutusele euro. Miks on selle valuuta kasutuselevõtt nii vajalik? Sellele küsimusele on väga lihtne vastata: euro on usaldusväärne valuuta, üks maailma reservvaluutadest, seetõttu ei pelga investorid paigutada oma vahendeid majandusse selles põhivaluutas. Ütleksin, et euro on valuuta, mis on saamas rahandustegelaste jaoks veelgi usaldusväärsemaks instrumendiks, kui seda on USA riigiobligatsioonid. Loodan, et üleminek uuele valutale saab võimalikuks juba 2010. aastal, sest inflatsiooni pidurdamine ja eelarvekärped võimaldavad Eestil täita Maastrichti kriteeriumid. Peale selle on meil võimalik arendada teadusmahukat tootmist. Niisugune toot-

mine ei vaja niivõrd ressursse, kuivõrd kõrgklassi spetsialiste ja teaduskeskusi – meil on ka neid.

Meenutagem ka kultuuri ja haridust. Eestil on suur ajaloo pärand, palju arhitektuurimälestisi, pikaajalised kultuuriürituste läbiviimise kogemused – võtame näiteks laulupeod. Meeldiv on tõdeda, et 2011. aastal saab Tallinn üheks Euroopa kultuuripealinnaks. See tooks Eestisse rohkem turiste. Leian, et Euroopa Liidus olles tuleb Eestil arendada koostööd Euroopa asutustega, näiteks ülikoolide ja koolidega. Euroopa võiks meilt üle võtta e-kooli süsteemi. Meil aga tuleks õppida Euroopa tudengitelt nende oskusi õpilasvahetuste korraldamisel. Ja mis peamine

– meil tuleks üle võtta teiste Euroopa rahvaste tolerantsus ja arendada seda endas.

Kokkuvõtteks võib öelda, et ELi liikmena on Eestil soodus vahetada teiste riikidega kogemusi, suurendada nendega kaubavahetust ning tõmmata ligi välis-turiste. Olen kindel, et Euroopa rahvaste ühises kodus ei kaota Eesti oma identiteeti. Lõpetuseks tahaksin korrata Euroopa Komisjoni esimehe José Manuel Barroso sõnu: „Üheskoos oleme tugevad. Kuid lisaks sellele säilitab iga ELi liikmesriik oma unikaalsuse, võttes teistelt üle vaid kasulikke kogemusi.” ■

Filipiinid – päikesesaared ja demokraatia

Aimar Altosaar

Saartekülv Kagu-Aasias, mis lahutab Lõuna-Hiina merd Vaiksest ookeanist, on saanud Hispaania kuninga Felipe II (1527–1598) järgi nimeks Filipiinid. Varem neil saartel asunud riiklike moodustiste nimed ei ole tänapäevasesse tavakasutusse jõudnud, sest erinevalt teistest sellekandi rahvarohketest riikidest, millest on Euroopa koloniaalvõimud üle käinud, on filipiinlased kaugelt maalt saabunud isandate pandud nimega rahul. Nagu ka katoliiklusega, mis on valdav usk selles ligi 90 miljoni elanikuga riigis. Lõunapoolseimal, Mindanao saarel elab ka moslemeid, keda aga pole üle 5% rahvastikust. Küll on mitmesugused protestantlikud usuvoolud tänapäeval katoliku kiriku ainuvalda lõhkumas. Vabakoguduste misjonäridena on saartel tegutsemas ka eestlasi!

Filipiinid koosnevad 7107 saarest, millest 1000 ringis on asustatud. Suurim ja rahvarohkeim on saarestiku põhjaosas asuv Luzon, kus asub pealinn Manila (18 miljonit elanikku). Liikusin koos väikese kuueliikmelise matkagrupiga veebruaris ja märtsis ringi peamiselt piklikul Pa-

lawani saarel ja Põhja-Luzonis – Cordillerase mäestikis ja läänerannikul.

Lennukiga jõudsimme kõigepealt Hongkongi kaudu Manilasse, kus korraldasime Eesti Vabariigi aastapäeva tähistamise pisikeses Mango Inn'i võõrastemajas. Kohaliku Cebu Airlinesiga lendasime ülejärmisel päeval Palawani saarele. Saare peamised vaatamisväärsused on kuulus maa-alune jõgi ja mangroovimets, El Nido arhipelaag ja korallimeri. Mõni päev hiljem viis kümnetunnine paadisõit meid sukeldujate paradisi Corona saarele. Jaapani sukeldujatel meeldib seal vaadata käia Teises maailmasõjas ameeriklaste poolt saarte vahele põhja lastud Nipponimaa sõjalaevastiku jäänuseid.

Tagasi läbi Manila minnes jõudsimme euroopalikku ülikoolilinna Baguiosse, mis oli täis kevadlaadali ja karnevaliõhk-konda. Linnas on etnograafilised pargid ja väga hea väljapanekuga ülikoolimuseum, mis annab meile esimese korraliku ülevaate mägirahvaste ajaloost ja kultuurist. Lõbusast linnast suundusime mägedesse. Kabayanist – väike asula tuntud nimeköllaga mägismaal Cordillerades – algab igoroti hõimude asuala. Sealt mägedel käiakse ronimas ja vaata-

mas kummalisi pealuukuhje koobastes, mida täiesti rahumeelsed külaelanikud tutvustavad kui nende esivanemate jäänuseid. Meile lubati näidata ka kuulsaid kirstukoopaid ligi 2500 meetri kõrgusel mäeküljes, kuid et oli metsatulekahju, saime seekord näha vaid palju madalamal kalju sisse raiutud koobastesse topitud puukirste. Mets põles Cordillerades peaaegu igal pool, kuhu me reisi ajal sattusime. Kohalikud suhtusid põlevasse metsa ülimalt rahulikult, kehtisid vaid õlgu, kui küsisime, kas keegi ei kavatsegi põlenguid kustutada või vähemalt piirata. Mõni vastas, et El Niño – väikse ookeani lõunaosa perioodiliselt korduv ilmastikunähtus – on süüdi, et mets liiga ära kuivas, teised jälle leidsid, et metsapõlemisetuht väetab hästi kitsede karjamaid! Hämmastav hoolimatus, sest peale metsailu kaob koos puudega ka mäekülgede kindlus vihmavoogude vastu ning järgneda võivad suured mäelihked ja mudalaviinid, mis võivad matta kohalike inimeste eluasemed ja terved linnad.

Teel Kabayanist Bontoci, mägiprovinci pealinna, nägime rohkesti terrasspõlde. Meile harjumuspäraseid põlluvilju saab troopikas kasvatada alles alates 1500

Erakogu

meetri kõrguselt. Jaapanisse ekspordiks kasvatatav toodang viiakse veoautodega mööda käänulist, kuid heakvaliteedilist maanteed alla madalikule. Kuid põllutöö ise tehakse ära vaid käsitsi – kõpla ja vesipühvlite abil, sest raskemat tehnikat ei saa habrastele terrassidele vedada ning tundub, et see oleks kohalikele ka liiga kallis.

Bontoc, umbes meie maakonnakeskuse mõõtu linn, asub keset Cordilleraseid. See kant on kindlasti väga huvipakkuv etnograafidele. Luzoni keskmäestiku ala on väga kirju mitte ainult kultuuriliselt ja keeleliselt, vaid ka rassiliselt. Sealt võib leida Kagu-Aasia põlissassi – negriitode esindajaid, tavapäraseid kollase rassi esindajaid ning nende mitmesuguseid segusid. Oma jälje sealsete inimeste välimusse on jätnud ka europiidid, hindud jt rassid. Mägihõimud ise, kelle arvukust loetakse miljoni inimese kanti, jagunevad väga paljudesse hõimudesse, on rassiliselt väga erinevad – heledanahalistest tumedateni, pilusilmsetest hiinapäraestest krässujuukseliste ja lamennialisteneni. Suurimasse hõimkonda, igorottide hulka kuuluvad ka tuntuimad peakütid ifugaod – kuid selle traditsioonilise tegevusalaga seostatakse kogu piirkonna vanu kultuure.

Ameerika ajastu alguses muudeti see igorottide küla kubermangukeskuseks. Esimese kubeneri järglased on kinkinud Bontoci muuseumile, mida peab kohalik katoliiklik nunnaklooster, rikkaliku fotokogu 1909. aasta piltidest. See oli

aeg, kui kohalikud elanikud käisid veel niudevöödega ning peakütimine naaberhõimudest oli levinud komme. Täna näeme muuseumides rikkalikku valikut pea maha lõikamise nuge ja muid pea menetlemiseks vajalikke instrumente. Korralikult töödeldud vaenlase pea pandi lõpuks ridva otsa, kus see kuivas ning oli imetlemiseks kõigile nähtav. Kohalikud muuseumigiidid seletasid hea meelega kõiki selle muistse tava üksikasju. Põlisselanikud ei varja ka tänapäeval oma surnuid – Sagada linnakese servas saab käia vaatamas kaljudele riputatud surnukirste. Värskemad ajavad veel vedelikku välja, vanemad on aga seal aga rippunud sajandeid!

Mägilased on rõõmsameelsed ja vastutulelikud. Sama võib öelda aga ka kõigi teste filipiinlaste kohta, keda iseloomustavad kõrge eneseväarikus ja tähelepanelikkus võõraste suhtes. Nad ei ole mitte mingil juhul pealetükkivad ega tõrjuvad. Kuigi ametlik riigikeel on inglise keel, ei oska enamik maainimestest ja mägilastest seda kuigi hästi, mistõttu tuleb oma soovide selgitamisel ja nende vastuste lahtimõtestamisel olla kannatlik. Kuid kõik kommunikatsiooniprobleemid lahenevad lõpuks alati naeratuste ja naeru saatel.

Tähelepanuväärne on Filipiinide, vähemalt Luzoni saare bussitransport. Sõidugraafik on väga tihe, võimalik on sõita suurte luksusbussidega, kus reas on vaid kolm laia allalastavat istet, ning igas mõõdus väiksemate bussidega. Kõik

need on enam-vähem töökorras ja sõidu-kindlad. Sõidugraafikust peetakse kinni, piletiraha antakse tagasi, õiget mahamineku kohta tuletavad meelde nii bussijuht kui ka konduktor. Viganist sõitsime lõunapoolse Alaminosesse Lingayeni lahe ääres kolme bussiga nii, et järgmist bussi ei tulnud kordagi oodata üle poole tunni.

Alaminosest sõitsime 5 km kaugusele Lucapi külla, kuulsa saja saare juurde. Peale mõnepäevast ristlemist saarekete vahel, kui olime imetlenud kaunimaid saartevaateid ning vaadanud üle vähegi elus olevad korallid, oligi aeg Manila bussile istuda. Pealinnaga tutvusime põgusalt vaid reisi esimestel päevadel, käies ära sealses ajaloolises hispaanlaste kindluses ning sõites linnas omapäraste bussikeste – jeeperitega. Need pika kapotiga bussid mahutavad 10–30 inimest (sõltub, kas reisijad on kohalikud või suure kondiga eurooplased). Neisse sisenetakse tagauksest ning reisijad istuvad näod vastamisi. Hoole ja armastusega on omanikud oma sõiduriistu tuuninud – need on tavaliselt kaetud tšingitud või läikivplekiga, täis maalitud draakonipilte, lihtsalt ilusaid mustreid või pühapilte. Dekoratiivsete elementidena kasutatakse sageli ka muid kristlikke sümboleid või kohaseid sõnu piiblist. Tingimata on igal bussil ka nimi või deviis. Veelgi kirjumad on 3-rattad (*3-cicles*), külgkorviga mootorrattad! Neid on kõigis linnades silmapaistvalt palju ja need täidavad peamiselt taksode, aga vajadusel ka veoautode või kullerite funktsiooni. Igas linnas paistab olevat oma tuunimiskoolkond: mõnes on domineerivaks elementiks läikivplekk, teises igasugused ripp- ja nipsasjad, mitmes linnas on 3-rattad kõik ühte värvi – kas rohelised, punased või kollased, kuid ülejäänud kujundus on ikka jäetud tsiklijuhi või omaniku fantaasia hooleks. Kõige uhkemad nähtud 3-rattad sõidavad ringi Coronas, väikesel sukeldujate paradiisiks kutsutud saarel, kus iga tsikli omanik on hoolitsenud, et tema sõiduriist näeks vähemalt eestpoolt välja kui mõni tuntud automark: ette on paigutatud kaks tuld, keskele iluvõre ja firmalogo – Mercedes, BMW või Toyota! Sellisel 3-rattal on tavaliselt kolm salongi: juhi taga, kuhu võib mahtuda kuni kolm reisijat, külgkorvi küljelt sisenemisel vähemalt neli reisijat ning külgkorvi taha on tehtud eraldi sisenemisega istekohad kuni neljale inimesele. Kümme inimest,

Erakogu

osa neist lapsed, võib ühe 3-rattaga vabalt oma sõidu ära teha.

Filipiinidel on kord majas. Ühistransport funktsioneerib hästi. Mõõtmine ja arvepidamine on seal üleüldine ning annab usku, et see maa jõuab oma arengus kaugemale. Kuigi elektrijuhtmete puntrad olid ka seal ahastama panevalt sassis, olid taadeldud voolumõõtjad kõikjal üleval. Samuti veemõõtjad. Vesi on nendel saartel periooditi väga suur probleem. Meie sealoleku ajal avaldasid lehed juba pilte kõrbenud maadest ja võimekamatest nõidadest, kes taevast vett alla nõidusid.

Kui demokraatia arengutaset väljendaks välireklaami rohkus, siis oleks demokraatiat Filipiinidel vähemalt samapalju kui saari. 10. mail toimuvatele presidendivalimistele olid valimisstaabid juba veebruaris pööranud suurt tähelepanu. Ligi paarikümne kandidaadi hulgast peetakse viite-kuute tõsiseltvõetavamaks ning nende pilte võisime näha kõikjal, kus vähegi inimesi liikus. Üsna tavaliseks kandidaadi näopildi ülesriputamise kohaks on maantee-äärsete puude oksad,

pesulõksudega on neid riputatud nõotidele ja elektrijuhtmetele. Nägusid on täis linnaparkide puutüved, vabad aiaplangukud ning isegi mägiõnnide seinad. Üleelusuuruses monstrumeid aga ei ole, kuigi suurtes linnades on kuni 20-meetrised reklaamtahvlid tavalised. Praeguste valimiste põhivõitlus käib kahe juhtkandidaadi – liberaalide Noynoy Aquino ja rahvuslaste kandidaadi Manny Villari vahel. Suuremates päevalehtedes väideldakse tõsiselt nii kandidaatide platvormide, aga ka arvamusuuringute tulemuste üle. Kuna veebruarikuine üleriigiline küsitlus andis Aquinole 36% toetuse, s.o 2 punkti rohkem kui 34% saavutanud Villarile, siis analüüsiti mitmes lehenumbriks, kas sellise väikese vahe tõttu on põhjust esimest ikka liidriks nimetada või tuleks seda vahet käsitleda statistilise veana.

Ameeriklaste poolt 1946. aastal vabaks antud Filipiini Vabariik on naabritelt pidevalt tuge saanud. Ka siis, kui 1965. aastal presidendiks valitud Ferdinand Edralin Marcos tüüris maad diktatuuri poole ning võim korrumpereus täieli-

kult, toetasid jätkid selle karismaatilise isevalitseja kukutamist ning 1986. aastal Corazon Aquino, kes oli mõrvatud opositsiooniliidri lesk, määramist uueks presidendiks. Mitmed riigipöördeksed ja rahutused on saarestikuriiki räsinnud ka hiljem, probleeme on tekitanud ka islamiäärmuslased. 2004. aasta presidendivalimised võitnud Gloria Macapagal-Arroyo on suutnud hoida riigi stabiilseks ja majanduse tõusuteel. Eelolevatel valimistel võib parempoolse presidendi aga asendada mõni populistlik kandidaat nagu Manny Villar. See võib riigi taas rahutumatesse aegadesse tõugata. Üldine valimiseelne õhustik, nii suurte ajalehtede materjalid kui ka tänavaid ilmestavad plakatid ja loosungid, viitavad aga liberaalse demokraatia võidukäigule. Loodame, et see nii ka jääb! ■

Maailma Vaade

www.maailmavaade.ee

Peatoimetaja: Mart Helme
Kollegium: Mart Helme, Tunne Kelam, Kadri Kopli, Aimar Altosaar,
Berit Teeäär, Marko Mihkelson, Andres Herkel, Mart Nutt
Toimetus: Anneli Kivisiv, Kaja Villem, Kaja Sõrg
Keelekorrektuur: Antenna Translations OÜ
Toimetuse kontakt: +372 773 4203, anneli.kivisiv@irl.ee

Väljaandja: Tunne Kelami büroo, Kivisilla 4-9, Tallinn 10145
+372 773 4201, kaja.villem@irl.ee

Briti opositsiooni esindajad liberaaldemokraatide juht Nick Clegg (vasakul) ja konservatiivide juht David Cameron (keskel) ning leiboristist peaminister Gordon Brown (paremal) enne teledebatti 22. aprillil 2010. Parlamendivalimised ei andnud favoriidiks olnud konservatiividele kindlat võitu, mistõttu jääb Suurbritannia sisepoliitika ebastabiilseks.

Scanpix

Sisukord

Peatoimetaja veerg, Mart Helme Lk 2

Tagantjärele tarkus Lk 2

USA ja Euroopa Liidu kaitsealase koostöö hetkeseis, Tunne Kelam Lk 3

Ungari taasavamine Euroopale, József Szájer Lk 6

Vene energia, torujuhtmed ja tarbijate võim turul ehk Saksa-Vene energiapoliitikast, Hans Martin Sieg Lk 9

Torujuhtme raudses haardes, Pawel Zalewski Lk 11

Venemaa agressioon Gruusia vastu, Prantsusmaa presidendi kommünikee Lk 14

Tagliavini raport ja euro langemine, Julia Latõnina Lk 16

Piraadid on tagasi, intervjuu Tarmo Kõutsiga Lk 17

Kuidas mõista Läti poliitikat? Krišjānis Kariņš Lk 21

Põhja-Korea tuumaküsimus: Kaug-Ida krooniline haiguskoht, Priit Arge Lk 23

Postsovetliku kodanikuühiskonna kujunemise eripäradest Leedu moodi, Kęstutis K. Girmius Lk 25

Minu riik Euroopas, Nikita Volkotrub Lk 28

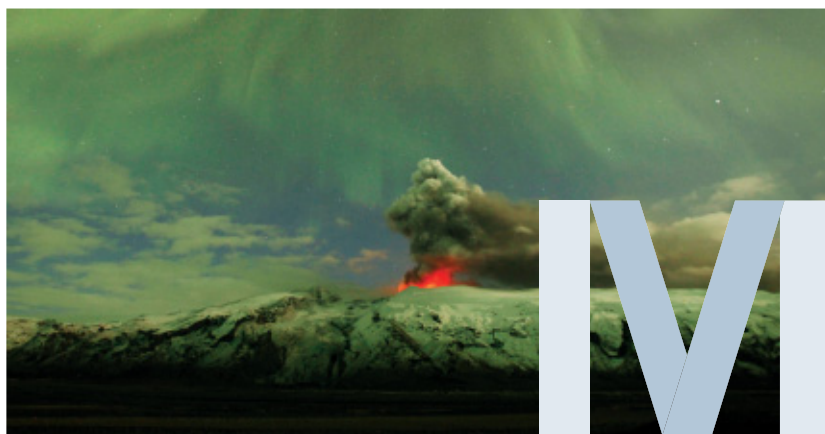
Filipiinid – päikesesaared ja demokraatia Lk 29

Esikaanefoto: Scanpix

Scanpix

NATO peasekretär Anders Fogh Rasmussen (keskel) avab 23. aprillil 2010 Tallinnas NATO välisministrite ja partnerriikide esindajate kohtumise.

Scanpix

Euroopat tugevalt mõjutanud Islandil vulkaani Eyjafjallajökulli tuhasamba kohal oli 22. aprilli 2010 õhtul näha virmalisi.